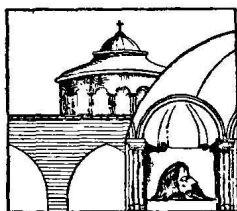


ՍԻՈՆ
Կրօնական Գրական
Բանասիրական



ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏ. ԵՐՈՒՍԱԿԷՐԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ
 ԵՐԶԱՆ 1960

ԼԳ.
 ՏԱՐԻ

«سِيُون» مجلة أرمنية شهرية، دينية، أدبية، ثقافية، للغة والبيان

"SION," an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology
 Printed in JERUSALEM

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ		257
— Չարիքն ձնով բարիքը		
ԿՐԾՆԱԿԱՆ		
— Դուլլոբայի երեք խաչերը	ԳՐ. Ա. ՍԱՐԱՅԵԱՆ	262
— Խոչին հրաւեր	Թ.	266
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ		
— Սպասուժ	Վ.ՏԱՐՄԱՆԻԻ	267
ԴՐԱԽՈՍՄԱԿԱՆ		
— «Լիակատար Քերականութիւն Հայոց Լեզուի Համեմատութեամբ 562 Լեզուներ»	ԱՆՈՒՇԱԽԱՆ ՎՐԻ. ԶՂՋԱՆԵԱՆ	270
Առական աշխարհ	Թրգմ. ԲԱՐԻԷՆ ԵՊԻ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ	274
Հեռագիր Ս. Էջմիածնէն		278
Երուսաղէմի «Տաղմապ»ը երեկ եւ այսօր		279
Ս. ՅԱՅՈՒԹԻ ՆԵՐՍԷՆ		
— Եկեղեցականք - Բեմականք		285
— Պատգոնականք		286
Զեկոյց Դալուս Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան		286

ՍԻՈՆ-ի Տարեկան Բաժնեգինն է՝
բոլոր երկիրներու համար՝ Սնզլ. Շիլին 20

Redaction of the Armenian Monthly SION
Armenian Patriarchate,
P. O. B. 4001
Old City - Jerusalem
Via Amman (Jordan)

تصدرها - بطريحية الارمن الارثوذكس المدير والمحرر المسؤول - صاحب النياحة الاسقف هايكازون أبراهاميان
أكتوبر ١٩٦٠ تطبع في مطبعة دير الارمن - القدس العدد ١٠

Proprietor - His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem. Armenian Patriarchate, Jerusalem.
Editor - Bishop Haigazoun Abrahamian. Armenian Convent, Jerusalem.
Printed by the Armenian Convent Printing Press, Jerusalem.

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

Լ.Գ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1960

◀ Հոկտեմբեր ▶

Թիւ 10

ԽՄԲՆԳՐԱԿԱՆ

ՉԱՐԻՔԷՆ ԾՆՈՂ ԲԱՐԻՔԸ

Չարիքէն շատ յաճախ բարիք կը ծնի, կ'ըսէ մեր փորձառու և իմաստուն ժողովուրդը, որուն բովանդակ պատմութիւնը շարք մըն է եղած իր վրայ խուժող չարիքներու, իսկ կեանքը՝ զերագոյն զինը, չարիքը բարիքի փոխող իր ճիգին և իմաստութիւնը կազմող մեծ սկզբունքին: Եթէ այս եղած չըլլար կեանքին տիրապետող ճշմարտութիւնը, բարիքի փոխարէն չարիքը տիրապետած պիտի ըլլար և կայէններն ու ներոնները՝ սուրբերը մարդկութեան:

Ժիշդ է թէ երբեմն շատ սուղ գնած ենք այդ բարիքը, և անտրդարութիւնները քաւուած են մոխիրով ու արցունքով, ազատագրելու մեր մարմիններն ու հողին այս աշխարհի կեղերէն ու որդերէն, անցնելու կեանքի սովորական երևոյթներէն անդին՝ նոյնիսկ ուրիշ ցաւին ու տառապանքին երկարելով մեր ժպիտը, սփուիանքն ու քաղցրութիւնը:

Առանց վերոյիշեալ մեծ զգացումին և սկզբունքին, մեր պապերը պիտի չլինային զիրենք ոռնակոխ հալածող աղէտներէն աչք բանալ, օղտատագրելու զազանին ու մրրիկին ատամունքէն իրենց ամէն բանէն վերը: Հոս, մեր այս արտայայտութիւններու ընթացքին, չենք ուզեր խօսիլ չարիքի գոյութեան և անոր բարոյական հասկացողութեան մասին, ոչ ալ դարերու ընթացքին անոր շուրջը կազմուած կրօնական և իմաստասիրական ըմբռնումներու մասին: Միակ մտածումը զոր կ'ուզենք սեռել հոս այն է թէ՛ ինչպէս Ս. Գրքի և Աստուծոյ նախախնամութեանը մէջ, այնպէս ալ կեանքի տօօրեայ ընթացքին, չարիքը միշտ բարիքի կը փոխուի:

Այն ատեն միայն չարիքը կը գործէ իր աւերը, երբ չենք կրնար փոխել զայն բարիքի. երբ պարտուած ենք մեր հոգիէն և զոհեր ենք մեր մարմնի մտածումին և ենթակայ յոռի միտումներու, որոնք կուզան մեր ներսէն, որոնք կրնան պարտադրուիլ մեզի նաև դուրսէն, շահագործելով մեր մակապատուութիւնը, ինչպէս նաև մեր արժաւային բնապղնձերը:

Մեր պապերը տարբեր էին մեզմէ. անոնց հոգիներուն խորը կ'ապրէին բարութեան ուժեր, որոնցմով անոնք կրնային զիմաւորել չարիքին տիեզերքները: Բարի նայուածք մը շատ յաճախ մէկդի կրնայ հրել ծովը չարիքին:

կաթիլ մը գուժ կրնայ լեռները հալեցնել, ինչպէս գոյգ մը բառեր, սուրբ չորթներէ արձակուած, կրնան մեռելները ետ բերել զերեզմանէն:

Անշուշտ թէ չարիքն ու խէթը միշտ ծածկուած կան արդարութեան պատմութեան ներքեւ, սակայն անոնց ճակատագիրն է ըլլալ անցաւոր: Բնական ճիշդ չէ այն մտածումը թէ արդարութիւնն ու բարին և չարիքն ու անիրաւութիւնը եղբարական շրջանակի մը պատահականներն են, զսենիկ կերպով իրարու յաջորդող, կամ տիեզերական իրադարձութեանց երկու բնականները, որոնցմէ կախուած կը մնան երկինքն ու երկիրը, այսինքն մարդն ու Աստուած: Չարիքը երբեք չի կրնար յաղթապանծ ըլլալ, որքան ատեն մարդոց հոգիները դիտեն առաջնորդուիլ աստուածային տեսիլներու ոսկի աստղէն: Այլապէս մենք բոլորս այս անցաւոր աշխարհի խաւարին մէջ պիտի նմանէինք մանուկներու, որոնք անկապտեր, իրարու կ'ընդհարին, զուրկ առաջնորդութեան լոյսէն՝ որ խիզճն է մարդուն:

Իր մտատկաւարին նուիրուած մարդը որչափ վստահ ըլլայ իր բարեխիղճ ընթացքին համար, այնքան աւելի պէտք կը զգայ իրեններու բարեացակամութեան և օժանդակութեան: Աւելին՝ ներքնապէս պարտի համոզուիլ թէ առանց վերին և զերագոյն օժանդակութեան մը լոյսին, չի կրնար ունենալ պայծառութեւ և արդարամիտ կարելի իմաստութիւնը, որ պիտի վարէ իր քայլերը ներքին բերումներու և արտաքին միջոցներու մարտէն պատրաստ թոհուրոհին մէջ, որ մարդուն կեանքն է ինքնին:

Խիզճը Աստուծոյ ներկայութիւնն է մարդուն մէջ, կ'ըսէ մեծ բանաստեղծը. ան ամենէն աւելի կրնայ ուղղութեան ենթարկել մարդկային բարոյականը: Գազանը իր որսը պատռելէն յետոյ, կրնայ անխիղիւ քնանալ անոր արեան ճապաղիքին մէջ. սակայն իր անուան արժանի եզող մարդուն համար, անհար է որ չզգայ այս տխուր արարքին գիտակցութիւնը: Ամէն զգացական վիճակ կրնայ վրիպիլ մարդուն մէջ, եթէ չտիրապետուի իմացականութեամբ և չուղղուի բանականութեան լոյսէն: Մաքուր սրտի տէր մարդը երբ ունենայ նաև արթուն միտք, կը դառնայ խղճամիտ և ի վիճակի կ'ըլլայ սանձահարելու իր զգացումներուն թափը, ուղղելով զանոնք գէպի բարի և պարկեշտ նպատակի մը արդիւնաւորումը:

Միջին դարու գիտնականներն ու քրիստոնէները զրաւուած էին տարօրինակ երազէ մը, որ նպատակ ունէր կարգ մը անձեւ և հասարակ նիւթեր ոսկիի վերածելու, հրաշագործ ալիքով: Անոնք ախ ու զիշեր իրարու խառնած, առանձնացած իրենց փորձասեղաններու ետին, յաղթահարելով կեանքի բոլոր պահանջներն ու դժուարութիւնները, կը ճգնէին այդ հրաշալի գիւտին իրազորմամբ համար: Սակայն մարդկութեան ճշմարիտ ալիքով, իմաստասիրական քարին գիտութիւնը, չարիքը բարիքի փոխելն է:

Եթէ նկատի ունենանք մարդոց իրարու նկատմամբ ունեցած թշնամութիւններէն ծագած չարիքները, քննադատութիւն, զրպարտութիւն, սխալ դատումներ, անբարեացակամութիւն, ատելութիւն, նենգութիւն, ռիս և նման չար զգացումներ, որոնք կեանքին զարշահոտ ալիքուը կը կազմեն, այս բոլորը ունին իրենց մէջ ոսկիի զանակներ և ճշմարտութեան լոյսեր: Մենք շատ բան կրնանք

ստորիլ մեր թշնամիներէն և մեզի եղած վերագրումներէն: Առանց Մամուլի ազատութեան, օրինակի համար, առանց քննադատութեան, առանց նոյնիսկ թշնամական արարքի, ընկերութիւնը, պետութիւնն ու եկեղեցին կրնան եսապաշտութեան, թրութեան և անզգածութեան ենթարկուիլ: Թշնամիները շատ յաճախ ամենամեծ բարեբարներ են: Որքան ճիշդ է Աւետարանի այն խօսքը թէ՝ «Եւայ ձեզ եթէ տաճարայն մարդիկ բարի ուսիցնն գձնէ՛՛: Գետի մը ընթացքին առջև դիգուած արգելքները կը բարձրացնեն անոր շոտանքը և աւելի ուժեղ և պատկառելի կ'ընեն զայն: Եթէ չլլային Գողգոթայի անձեքներն ու ծանակաւքը, մարդկութիւնը պիտի չկրնար լսել երկիւնքն ու երկիրը իրարու խառնող այն վսեմ հառաչանքը թէ «Հայր, թո՛ղ դողա, զի ոչ գիտեն զինչ գործեն»:

Իսկ մեր տխարներն ծնած չարիքները կրնանք բարիքի վերածել զղջ-լուսով միայն: Պետք չէ խորհինք անշուշտ թէ կամովին և զիտակցութեամբ գործուած մեղքերը կ'արդարանան որովհետեւ երկանիկ հետեանքներու կրնան տանիլ մարդը, ինչպէս կ'ուզէր ըսել Եկեղեցիի մեծ բարեկարգիչ մը, իր մէկ բարեկամին գրած նամակին մէջ, թէ մեղք գործէ, որպէսզի կարենաս փրկուիլ: Յաւանական է խօսքը «որ գշողին Սուրբ հայրոցսցէ, մի՛ թողցի նմա»:

Զղլուռն ու անդրադարձը անհրաժեշտ պայմաններ են որ Աստուած իր թույլատրած չարիքէն բարութեան պտուղներ հասցնէ: Այսպէ՛ս է՝ որ Դաւթի երեմիի զեղծ շրթներէն դուրս թռան զղլումի այն սրտառուչ աւաչները, ուրոնք տիեզերական զոհկանութեան զոհար Սաղմոսները կը կազմեն: Այսպէս է որ եկեղեցւոյ հալածիչ Տարսնացի Սողոսի հոգիին մէջ պիտի յօրինուէր շնորհաց վարդապետութեան մեծավայելուչ գեղեցկութիւնը: Բոլոր մեծ հոգիները, անոնք ըլլան օրէնսդիրներ կամ մարդարէներ և կամ բարերարներ մարդկութեան, չարութեան զոհեր եղած են: Աստուածային այս մեծ ծրագրէն ու նախախնամութենէն զերծ չլինաց նոյնսիկ՝ Աստուածորդին, որուն դէմ զործուած չարիքով պայմանաւորուեցաւ մարդկութեան փրկութիւնը:

Ուշինչ կը շահուի անդիտակցութենէն, ինքնարգարացումէն և ուրացումէն: Չարիքը, ըլլայ անիկա անձնական կամ ընկերային, բարոյական կամ ֆիզիքական, եկեղեցիին մէջ կամ պետութեան, միշտ լուրջ պարտազայ մըն է, և կարևոր է գիտնալ թէ ինչպէս պէտք է վարուիլ անոր հետ, զայն բարիքի կարենալ փոխելու համար: Բոլոր չարիքներն ու փորձութիւնները կեանքին մէջ ունին իրենց բարիքը. կարևորը զանոնք ճիշդ կերպով դիմաւորելն է, որոնելով անոնց ետ և կեցող լոյսը, այլապէս չարիքէն միայն չարիք կընայ ծնիլ: Եթէ չենք կընար վերանորոգել անցեալը, կընանք մեր հոգիին մէջ պահել անոր դառն պտուղները և անոնցմէ պատրաստել քաղցրութեան զինին, որ ուրիշ բան չէ՝ բայց անպարտելի սէրը և բաղձանքը արդարութեան և ճշմարտութեան, որոնց մէջ կը շնչուին մարդկային բոլոր թշուառամտութիւնները և կը նորոգուին յոյսն ու հաւատքը բարիին:

Պետք է պատրանքներու վրայ առաջադառ բանալ. բլլանք արդար, տեսնելու չափ գործուած չարիքը և աշխատինք անոր շիջուցման, այլապէս կը վերածուինք չարութեան հսկայ տակաւներու, կամ թթուած դինի տիկերու, պոյթելու պատրաստ: Բլլանք արդար և ներու իրարու և աշխատինք սրբազան

այս հաստատութեանը համար, որ վեր է մարդերէն և անոնց տրտում յաւակնութիւններէն:

Ումանք կրնան բարոյիկ և վերացական նկատել այս խօսքերը, հինցած քարոզի մը յանկերգը գտնէ, որ ոչինչ ունի ըսելիք ռիսի և աստիճութեան ասիւն մէջ՝ այլևս իսկած հոգիներուն, սակայն ճշմարտութիւնը չի դադրիր ճշմարտութիւն ըլլալէ: Իրողութիւն է որ մենք մեր մէջն ու շուրջը ունինք տակաւին մարդիկ, որոնք իրենց մեղքերն ու թշուառամտութիւնները բարձր բաժ, իրենց վաղուան անուշիկ երազներով կը քնանան ու կ'արթնան, սպասելով նոր գալիքներու և ըլլալիքներու... Անոնց մեղապարտ մտածումն ու ակնկալութիւնը պիտի բաւէր բարացուցիչու այս մարդոց մտածելու կերպն ու բարոյականը, իրենք իրենցմէ յուսահատած այս ուրբերութիւնները, բարիքը չարիքի կը վերածեն ամէն օր, բայց այս միայն իրենց համար:

Ճիշդ է թէ թունադրաւիչ և ապօրէն տարքներու հեղինակները ստուցան իրենց արժանի պատիժը այս երկրի արդարութենէն, բայց մեր միամիտ ու բարի ժողովուրդը տակաւին կը շարունակէ լսել անոնց եղջերուաքաղային հէքեաթները և գոհիկի զրպարտութիւնները: Հանրային զգացումը մոլորեցնող այս խաբեբաները անշուշտ պիտի գտնեն իրենց պատիժը նաև մեր ազգային խրճմլտանքին և դատաստանին առջև, երբ սպառի իրենց սուտերու զինամթերքը, կամ, աւելի ճիշդ, երբ մարդիկ հիասթափած՝ դադրին գիրենք մտիկ ընելէ: Որովհետև լոկ անձնական և տխուր հաշիւներով գործող մարդոց յաջողութիւնը ժամանակաւոր է. այդպիսիներու խօսքերը չարութեան պատնէշներու ետև ապաստանած հայհուլներ են լոկ, մօրացած ճահիճներէ ցայտած կեղտեր, որոնց մարդ պիտի պժգար դառնալ և քար 'ետել արձակուած ցեխին կողմը: Եւ արդարև, այս է եղած ցարդ մեր վերաբերմունքը այդ մարդոց դէմ, հակառակ որ անոնք տակաւին կը շարունակեն հրապարակը ողողել իրենց պոչաւոր սուտերով և իրենց նայող միամիտներ քաջալերել սին յոյսերով: Անպատասպար զրպարտութեան այս յամառ և յիմար ոգին այլևս տրուեստ դարձեր է կարծես կարգ մը թնճկոտած միտքերու համար: Մարդ կը զարմանայ թէ այս մարդիկ ինչպէս կրնան ծածկել ստուշութիւնները և տարածել սուտ ու խաբէութիւն, առանց դոյզն խղճահարութեան և ամօթի զգացումին, որքան ալ որ ախտածէս եղած ըլլան իրենց հոգիները:

Ամենէն ուշագրաւ պարագան այն է, որ մութին մէջէն դաւող այս մարդիկ քաջութիւնը չունին հրապարակաւ ընելու իրենց մեղադրանքները. անոնք չեն համարձակիր խաւարէն, որ իրենց հոգիին միակ մթնոլորտն է, դուրս գալ, յայտարարելու իրենց ըսիլիքը լոյսին մէջ, ի լուր բոլորին. չեն կրնար ընել ասիկա, որովհետև չարագործները կը վախնան լոյսէն: Միևս կ'օգնեն սակայն, հարկւրաւորներու զրուած իրենց նամակներուն մէջ, դաւի և զրպարտութեան այս ասպետները չեն խղճահարի թելադրել ու խոստանալ բաներ իրենց խելակոյտս հետևորդներուն, որոնք մարդկային զգացումէ գուրկ հողիներու միայն յատուկ են: Հակառակ այս տխուր իրողութիւններուն, մենք կը հաւատանք թէ այս բոլոր չարիքներէն միայն բարիք կրնայ ծնիլ այս դարաւոր ու նուիրական հաստատութեանը համար, որուն վերաբերմամբ չենք կրնար ուզել անշուշտ որ պղտորի մեր ժողովուրդին բարի միամտութիւնը:

Այս բոլորէն աւելի՝ մեզի համար ցաւազին է մտածել թէ կը գտնուին տակաւին ազգային Հաստատութիւններ և Մարմիններ, որոնք ոչ միայն լայն կը բանան իրենց ականջները այս զրպարտիչներու ըսածներուն և թելադրութիւններուն, այլ մանաւանդ կը յօժարին հիւրընկալել զրպարտութիւնն ու դաւը իրենց հոգիներէն ներս, որոնց փեղկերը իրենց ծխնինքներուն վրայ թուլցած, պատրաստ են շարժելու որևէ կողմէ փշած քամիի շունչին. տակաւին՝ անհիմն բայց տարիներէ ի վեր կրկնուած ճայրոտ պատրուզէն թափած աղօտ լոյսին տակ և մուխին ընդմէջէն, տեսութիւններ ճախարակել՝ պատճառներու և արդիւնքներու հետախուզութեամբ... , առանց քննութեան ենթարկելու ըսուածներուն ստուգութիւնը: Թող ներուի մեզի բնել թէ մեր հանրային կարգ մը Հաստատութիւններու այս կեցուածքը վիրաւորիչ կը նկատենք այս դարաւոր նուիրապետութեան նկատմամբ, որուն իմաստն ու դերը անձեռով պայմանաւորելու աւարարը հաւասար է նուազագոյն՝ անգիտակցութեան և առաւելագոյն՝ դաւաճանութեան:

Երուսաղէմի Առաքելական Աթոռը միշտ պահած է և կը պահէ իր տարօրէն ամուր կշիռը հայ ժողովուրդի սրտին ինչպէս մտքին վրայ, մնալով մեր արտասահմանի կրօնական նուիրապետութեանց և հանրային կազմակերպութեանց մէջ ամենէն սերտ և կենդանի կառնանք:

Հայ Երուսաղէմի բուն կոչումն է եղած, դարերէ ի վեր, Ս. Երկրի մէջ Հայց. Եկեղեցւոյ պատկանած Սրբաժայրերու պահպանութեան գործը՝ միջազգային քրիստոնէութեան այս ոստանին մէջ, և անոր անունն ու պատիւը պահպանել այն բարձրութեան վրայ՝ ուր մեր պատուական նախնիք այնքան սքանչելի իմաստութեամբ կրցած են հանել, երբեմն ի զին անհնարին զոհողութեանց և արեան:

Բոլոր անոնք որ կը նային ազգային և կրօնական այս ժառանգութեանը, պորտաւոր են, իբրև հայ և քրիստոնեայ, յարգել Երուսաղէմի սրբազան հանգամանքն ու իրաւունքը, մեր նախնիքներէն մեզի ժառանգ մնացած, որոնք ոչ միայն անձնուէր և տաժանազին ճիգերու կը կարօտին, այլ կը պահանջեն նիւթական միջոցներ, պահպանել կարենալու համար իր գոյութիւնը անշեղ և անհանաջ կերպով:

Անհրաժեշտ կը նկատենք հոս անգամ մը ևս յայտարարել թէ Երուսաղէմի Աթոռը սեփականութիւնն է ազգին, իսկ մենք նուաստ սպասաւորներն ու զինուորները մեր Եկեղեցւոյ դարաւոր իրաւունքներուն և պահպանները անոր սրբութեանց: Թէ չենք կրնար ընել ամէն ինչ, կ'ընենք սակայն մեր կարելին, պահելու և պահպանելու համար ազգին այս ժառանգութիւնը:

Հայ ժողովուրդը թոյլ պիտի տա՞յ որ անշքանայ դարաւոր զոհողութեանց զինը եղող այս ժառանգութիւնը, որ վտանգուին արիւնով գնուած իրաւունքները միջազգային այս ոստանին մէջ, որ մթազնի ցեղին խղճմտանքը՝ հարցականներ՝ որոնք շուարունի կը մասնեն այս Աթոռին նուաստ պահպանները: Մենք չենք կրնար մտածել որ մեր ժողովուրդի գիտակից տարրը և զայն զրլաւորող Մարմինները կրնան թոյլ տալ որ գործուի այս աղէտը, այս անգամ մեր իսկ անտարբերութեանը ընդմէջէն:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԳՈՂՎՈԹԱՅԻ ԵՐԵԲ ԽԱՋԵՐԸ

(Խաչվերացի տոնին առիթով)

(Յայնժամ հանին քնդ նմա ի խաչ
երկուս առաքակս, մի յարմէ ճորա
եւ մի յանկէ: (ՄՄՅՍ. Իէ. 38):

Ուաչվերացի տոնը յիշատակութիւնն է Քրիստոսի ինչիս Պարսկաստանէն ապատա-
գրուելով Գողգոթայի բլուրին վրայ բարձ-
րացման եւ փառաւորուելուն: Պարսից խոս-
րով թագաւորը, 610ին, երբ Երուսաղէմը
գրաւեց, Յիսուսի խաչափայտը գերի տարաւ
Պարսկաստան, քրիստոնեաներուն իբր նա-
խատինք: Յետոյ Բիւզանդիոնի Հերակլ
կայսրը, 628ին, մեծ յաղթանակ մը տա-
նելով պարսից վրայ, Ուաչափայտը ապա-
տագրեց գերութենէ: Երուսաղէմի՝ օրու
Զաքարիա Պատրիարքը, Ուաչ վարդերով
ու ծաղիկներով զարդարած, կանգնեց Գող-
գոթայի գագաթը մեծ շուքով: Այս առթիւ
տեղի ունեցաւ մեծ հանդիսութիւն մը,
անհուն հրճուանք պատճառելով հաւատաց-
եալ ժողովուրդին: Ուաչվերացը ահա այս
դէպքին տօնախմբութիւնն է:

Յիսուսի ժամանակ հռովմէացիները մեծ
յանցաւորները խաչը հանելով կը պատժէին,
Երբ հրեաներ Յիսուսը իբր յանցաւոր Հռովմի
կառավարութեան յանձնեցին, հռովմէացի
զինուորներ, հրեաներու հետ միասին, Յի-
սուսը Գողգոթայի լեռան վրան, երկու
ոճրապարծ առաքակներուն հետ, խաչը հա-
նեցին: Եւ որով Գողգոթայի լեռան վրայ
մեր առջեւ կը պարզուին երեք խաչերու,
կամ երեք խաչեաշինքու, յուզիչ ու միան-
գամայն սրտաճմրկ տեսարանը: Ի՞նչ է այս
սրտայոյզ տեսարանին պատճառը. ինչու
կը տառապին ասոնք խաչին վրայ, վարը
հարկուաւոր ու հազարաւոր անհատներ ի-
րարու հետ կը խօսին, կը խնդան, կը գրօս-
նուն, բայց ասոնք տրտում են եւ կը առ-
ապին խաչին վրայ ծանր վիշտերու ներքեւ:
Ի՞նչ է արդարեւ ասոր պատճառը:

Ա. — Պատժը մեղքի վարձքն է: — «Ուր
մեղք՝ հոն պատիժ» կ'ըսէ Միլտոն: Աւէն
ցաւ թէ եւ ուղղակի մեղքին արդիւնքը չէ,
բայց շատ մը վիշտեր ու նեղութիւններ
մեղքին ծնունդն են պարզապէս: Ուր որ
մեղք կայ, հոն պատիժ անխուսափելի է,
մէկ կամ տարբեր ձեռով: «Պատիժը արդար
վարձքն է անարդար մարդուն» կը պատ-
գաւէ Ս. Օգոստինոս: Մեղքը մարդկային
կեանքի մէջ աւէն տեղ տառապանք կը
ստեղծէ եւ մեղաւորը կ'առաջնորդէ բարո-
յական՝ ու երբեք ալ Ֆիլիքսական տա-
րածած մահուան: Ինչպէս Պօղոս տաք-
եալ կ'ըսէ, «Զի թոշակն մեղաց մահ է»
(Հռովմ., Զ., 23):

Ի՞նչ է մեղքը: Պարզ բաներով, մեղքը
ապրտամբութիւն մըն է Աստուծոյ օրէնք-
ներուն դէմ: Երբ մէկը իր մասը կրակի
վրայ դնէ, իսկոյն մտաք կը վառուի: Տիե-
զերքի մէջ կան նաեւ բարոյական օրէնքներ,
որոնց դէմ մեղանշողը գերծ չի կրնար
մնալ պատիժէ: Բարի վարքուբարքով օժ-
տւելու եւ ազնիւ նկարագրով ապրելու
համար մարդիկ պարտաւոր են սիրել
ճշմարտութեան թիւեր, ուղղամտութիւնը,
պարկեշտութիւնը, ճշգրտահոգութիւնը, աղ-
նելութիւնը, վեհանձնութիւնը եւ այլն:

Մէկը որ կ'ոտնակոխէ այս քարձր սկզբ-
բունքները, չի կրնար խուսափիլ պատիժէ:
Եթէ կարող ըլլայ կերպով մը խուսափիլ
կառավարական պատիժէն: չի կրնար ազա-
տիլ ընկերական պայթեթէ: Եթէ ընկերական
պայթեթէն ալ կերպով մը խուսափի, չի
կրնար խուսափիլ խղճմտանքի պատիժէն:
«Յանցաւորն մը կրած մեծագոյն պատիժը՝
ըրած գործերէն իր ստացած զգուհու-
թիւնն է» կ'ըսէ Միլտոն: Յանցաւորը եթէ
այս աշխարհի մէջ միջոցաւ մը գերծ ձեռ
արդարութեան դատաստանէն, հանդիմա-
նալի մէջ չի կրնար իր օձիքը աշատել
անկէ:

Այսպէս ահա ուր որ Աստուծոյ քնական
ու բարոյական օրէնքներուն դէմ ապստոմ-
բութիւն մը կայ, հոն պատիժը անխուսա-
փելիօրէն կու գայ ու կը գտնէ յանցաւորը:
Ժողովրդային առածը կ'ըսէ. «Ի՞նչ ուղի
ճամբէն մի շնորհ, չարը իր արքմանի
տիժը կը գտնէ օր մը չէ օր մըս: Մեծ
ճշմարտութիւն կայ այս խօսքին մէջ:

Բ. — Խօն է այս խաչեղևնեումն մեղրը։
Որոշ է թե երեք խաչեղևնեներին երկուքը։
որպէս յայտնի աւագակներ, Աստուծոյ բա-
րոյական օրէնքները ռանկոխած էին. և
անա արդարութիւնը զիրենք Գողգոթայի
խաչին վրայ մահուան դատապարտած էր։
Իսկ Յիսուս Նազովրեցիին ինչ մեղք ունէր։

Այս երկու աւագակները մարդոց աչ-
քերը կուրցուցած էին, Յիսուս սակայն
կոյրերուն տեսութիւն տուած էր։ Անոնք
մարդիկը կաղացուցած էին, բայց Յիսուս
կաղերուն քայլուն կարողութիւն շնորհած
էր։ Անոնք իրենց ընկեր արարածներուն
հիւանդանայուն պատճառ եղած էին, իսկ
Յիսուս հիւանդները բուժած էր։ Անոնք
մարդ մեծացուցած էին, բայց Յիսուս մե-
ռելիները յարուցած էր։ Անոնց լեզուին հայ-
նոյութեան համար գործածուած էր, Յի-
սուս լեզուն կենաց Բանին յաւիտենական
ճշմարտութիւնները մարդոց պատգամած
էր։ Անոնք աչքերը ցանկութեամբ լեցուած
էին, Յիսուսի կարեկից նայուած քին մէջ
մեղաւորները փրկութեան յոյսը նշմարած
էին։ Մէկ խօսքով. այս աւագակները մար-
մնացուցին էին մեղքի. իսկ Յիսուս՝ անմե-
ղութեան։ Եթէ այս է իրողութիւնը, ինչո՞ւ
Յիսուս տառապեցաւ մեղաւոր աւագակնե-
րու նման և անոնց հետ։

Ընտանիքի մէջ երբ զաւակ մը հիւան-
դանայ, մայրը իսկոյն գիշերը ցերեկի խառ-
նած, իր անձը մոռցած, իր բոլոր ոյժերը
կը տրամադրէ անոր հանգստութիւնը ապա-
հովիւր համար։ Աէրը կը ստիպէ զինքը որ
յանձն առնէ այս զոհողութիւնը իր զաւակին
բարեխաւութեան ի նպաստ։ Իրական հայ-
րենասէրը այն է որ իր անձէն զուրս կ'ելլէ,
իր բախտը կը նշնացնէ իր հայրենիքի
բախտին հետ, և կ'ապրի միայն իր հայրեն-
իքի գերագոյն շահերուն համար։ Իր ազ-
գին ցաւը իր ցաւը կը նկատէ և իր հայրեն-
իքին տառապանքը իր անձնական տառա-
պանքը կը համարէ։ Նոյն սիրոյ սկզբունքի
հիման վրայ Յիսուս ալ իր բախտը նոյնա-
ցուց մարդկութեան բախտին հետ, մարդա-
ցաւ և որով մարդոց մեղքը իր անձնական
մեղքը նկատեց։ Գողգոթայի խաչին վրայ
մեռաւ, որպէսզի մարդիկ, ապագաբուժած
անձնական կիրքերէն և մեղքի գերութե-
նէն, ապրին աւելի բարձր կեանք մը։

Այս բոլորին զոգապատճառը սակայն
սէրն է։ Փրկագործութեան հիմը ուստի
Աստուծոյ այս տառապող, զսեպերող ու
սահմանազանց սէրն է։ «Զի այնպէս սիր-
եաց Ասուած զաշխարհ» մինչեւ զՈղիմ Իււր
Միածին եւ, զի ամենայն ուր հաւատայ ի Նա՝
մի կորիցէ, այլ ընկալցի զկեանս յաւիտենա-
կանս» (Թովհ., Գ., 16)։ Այս համարը Ա-
ւետարանին մէջ փոքրիկ աւետարան մըն է
ինքնին՝ որ կը ծանուցանէ Աստուծոյ փրկ-
կարար սէրը հանդէպ աշխարհի։

Այո՛, իրաւ է թէ Յիսուս ալ մեղքի իբր
պատիժ տառապեցաւ խաչին վրայ, բայց
այդ մեղքը ոչ թէ իր անձնական մեղքն է,
այլ քու և իմ և համայն մարդկութեան
մեղքը։ Ուրեմն, Յիսուսի այս սիրոյ տա-
ռապանքներուն մէջ փրկութեան աւետիսը
կայ իւրաքանչիւր մեղաւորի համար։

Գ. — Երկու աւագակներու այս վիճակը
մեկ օրուան լանցմամբ ար հետեւեցրէ չէր,
այլ ցարխներու ընթացքին կրկնուած ունա-
կութիւններու աղիւսէր։ — Մոռութիւններ,
չար արարքներ և յոռի սովորութիւններ
իրենց առաջին քայլին մէջ համեստ պայ-
մաններով կը սկսին, բայց հետզհետէ կը
զօրանան ու հաստատուն ունակութիւններ
կը զաւան։ Զարաճի տղայ մը օր մը
հաւկրիմ՝ մը միայն կը գողնայ, մայրը փնտ-
ջուէն կ'ըսէ. տղան կը քաջախիտի և ու-
րիշ օր հաւ մը կը գողնայ, չետոյ ոչխար
մը. ապա աւելի կը քաջախիտի և ճամ-
բաներուն վրայ եկող գաղտը ճամբորդները
կը կողոպտէ, և այսպէս օրին մէկը նշա-
նաւոր աւագակի անուն կը հանէ և կամ
մեծ մարդասպան մը կը դառնայ։ Ամերիկե-
եան առածը կ'ըսէ. «no one ever become
at once wholly vice». «Ո՛ր մէկ մարդ սկիզբը
այնքան չար էր որքան եղած է վերջէն»։

Որ մը, երբ նշանաւոր աւագակ մը կա-
խողան պիտի հանէին, փափաք յայտնեց
որ վերջին անգամ իր մայրը տեսնէ. երբ
մայրը եկաւ, աւագակը իսկոյն անոր լեզուն
խածաւ։ Ասով հասկցնել ուզեց անոր թէ
այդ լեզուն էր որ ինք փոքրիկ եղած ատեն,
մեղքին առաջին քայլը առած ժամանակ,
զինքը չէ խրատած, և այսպէս, շարունա-
կելով իր չար ճամբան, կախողան հասած է։
Գինեհոյութիւնը կը սկսի զի՞նչ փնտ-
սուին ըսելով զաւակ մը գինի խմելէն։

Առաջին գաւաթը սակայն երկրորդին ճամբայ կը բաժնայ, երկրորդ գաւաթը՝ երրորդին, և ահա այսպէս մարդ ունակութիւն կազմելով, օր մը մեծ զինեմոյ կը դառնայ. ապա որքան ալ ջանք ընէ, չի կրնար իր օձիքը զիւրաւ աչատել ահոր ձեռքէն:

Ստախսոս մը առաջ փոքրիկ սուտ մը կը խօսի. ուրիշ օր մը կը փորձուի աւելի մեծը խօսիլ, և որով կրկնութիւնը վարժութիւն յառաջ կը բերէ և վարժութիւնը՝ ունակութիւն. իսկ ունակութիւնը կը դառնայ երկրորդ բնութիւն, և մարդ կը սկսի ապա ահոր գերին դառնալ:

Կ'ուզե՞ս մոլութիւններուն գերի չդառնալ, զգուշացի՛ր մեղքին առաջին քայլը առնելէ: Իսկ եթէ արդէն մոլութիւններու զոհն ես, մի՛ յուսահատիր, խնայի կտրէ՛ յարաբերութիւններդ անոնցմէ՝ և այլևս ետեզ մի՛ դառնար: Բայց ամէն պարագայի ներքեւ, մի՛ զբաղիր մոլութիւններու հետ. անոնց հետ քիչ մը ևս կապուած մնամ և վերջը ձգեմք մի՛ ըսեր: Հին առածը կ'ըսէ. «Ամէն մարդ իր ճակատագրին ճարտարապետն է»: Այսօր ինչ որ կը ցանես, վաղը նոյնը կը հնձես:

Մեղքը օձի կը նմանի. ահոր կտրէ կապակցութիւն ունենալ իմաստութիւն չէ որն է ատեն. պէտք է անկէ հեռու փախչիլ: Մեղքը թոյն մըն է, եթէ անկէ քիչ քանակով ալ խմես, դարձեալ վտանգաւոր է, պէտք է բացարձակապէս զգուշանալ անկէ: Մեղքը աղի ջուրի կը նմանի. որքան խմես անկէ, կրկին ծարաւի ես. ոչ թէ չես գոհանար, այլ ծարաւդ աւելի կը սաստկանայ: Խոհմտութիւն է ուստի մոլութիւններէն միանգամ ընդմիջող հրաժարիլ:

Ո՞րքան մոլութիւնը դերձանի մը նմանցուցած են. երբ միայն մէկ թելէ կը բաշկանայ, կրնաս զայն շուտով կտրել. իսկ եթէ այդ թելին վրայ յաջորդ օրը ուրիշ թել մըն ալ բարդուի, յետոյ ուրիշ մը ևս, և այսպէս թելերը շատնան և արդողջը միանալով հաստ պարան մը կազմին, այլ ևս զայն կտրելը անկարելի կը դառնայ:

Իսկ ուրիշներ մոլութիւնը նմանցուցած են տունի մը՝ որ չորս ցած պատերով շրջապատուած է: Քանի այդ պատերը բարձր չեն, կրնաս անկէ դուրս ելլիլ. բայց երբ ամէն օր մոլութիւնը կրկնուելով պատերը

բարձրանան, օր կու գայ որ անկէ դուրս ելլելը այլևս անկարելի կը դառնայ: Ասիկա քեզի համար բանտի մը կը վերածուի, ա՛յ իբր մարդ ազատութիւնդ կը կորսուի, և զոհն իբր մեղքի գերին և մոլութեան բանտարկեալը կը տառապիս յաւիտեան:

Ատենօք հայր մը իր զաւկին ազարտէ. զին մէջ աճած սա փոքրիկ տունկերը կտրէ ըսաւ, տղան անմիջապէս կտրեց. յետոյ ըսաւ. «Սա մեծ ծառերն ալ կտրէք, և տղան չկրցաւ: Հայրը դարձաւ իրեն, և ըսաւ. «Տղա, այսօր երկուստեք ես, կրնաս շատ զիւրութեամբ չար ունակութիւններդ կտրել, բայց վաղը երբ ծերանաս, չես կրնար նոնց գերութիւնէն ազատիլ»: Այս երկու աւագակներուն կեանքը ահա ասոր ցայտուն ազդեցոյցն է: Ժամանակ մը կար որ ասոնք կրնային այդ չար ունակութիւններէն իրենց օձիքը ազատել, բայց հոգ չըրին, և ասոր արդիւնքը եղաւ խաչի անարդ մահը:

Եթէ կ'ուզես մեղքի այս տխուր հետեւանքներէն խուսափիլ, մի՛ առներ մեղքի առաջին քայլը:

Ի. — Այս երկու աւագակներէն մեկուն դարձր իսկ միւսին դարձի գալու անկատող վիճակը: — Յիսուս խաչուեցաւ երկու աւագակներու ճիւղ մէջտեղը, երկուքն ալ իրեն միանոյն մօտիկութիւնը ունէին. երկուքին վրայ ալ իր աստուածային սիրոյ ճառագայթները կը շողային հաւասարապէս. բայց մէկը զգացուեցաւ, իսկ միւսը մնաց իր անտարբերութեանը մէջ:

Ձախակողմեան աւագակը մեղքի չար ունակութիւններու մէջ այնքան հաստատուած էր որ այլևս անոնց ճիրաններէն իր օձիքը ազատել անկարելի դարձաւ, հետեւաբար ոչ միայն Յիսուսի ներկայութենէն չօգտուեցաւ, այլև ծաղրեց զԱյն ուրիշներու կարգին: Իսկ աջակողմեան աւագակին մէջ առակին վտեմ արժէքները գնահատելու կարողութիւնը չիջած էր բոլորովին. ուստի երբ Յիսուսի կեանքին վրայ նշմարեց լաւագոյն արժէքներ, անմիջապէս գնահատեց զանոնք, և, իբր մեղաւոր, Ահոր գթութեան յանձնեց ինքզինքը, և որով արժանացաւ իր մեղքերու թողութեան: Յիսուս ըսաւ անոր. «Ամէն ատեմ քեզ, այսօր ընդ իս իցես ի գրախտին» (Ղկս., ԻԴ., 43):

Ապաշխարութեան պարագային կարեւորը Աստուծոյ մօտ կամ Անկէ հեռու ըլլալը չէ, այլ մեղաւորին սրտի վիճակը: Երբ մէկը սափորի մը բերանը գոցէ և զայն նետէ ովկիանոսին մէջ, կաթիլ մը ջուր չի մտնիր անկէ ներս: Ինչո՞ւ, որովհետեւ գոց է: Զուրը թէև առատ է, բայց ի՞նչ օգուտ, բաց չէ անիկա ջուրին հանդէպ: Մարդ մը կրնայ ամէն օր աղօթատեւորի մը մօտ ապրիլ: Ս. Դերբ կարդալ, բայց կրկին Աստուծոյ օրհնութիւններուն չարժանանալ, եթէ Յիսուսի չյանձնուի բաց սրտով, քիչեւ խորով, խոնարհութեամբ, անկեղծ զգոյշութիւն ու ապաշխարութեամբ: Յուգա իսկաբիովտացին ասոր ցայտուն օրինակն է: Յիսուսի հետ էր միշտ և Անոր մօտ կ'ապրէր: Ինչ օգուտ սակայն, սիրտը հեռու էր Անկէ:

Եթէ տունի մը պատուհանները գոց են արևուն դէմ, արևի ճառագայթները չեն կրնար մտնել այդ տանը մէջ: Կ'ուզե՞ս որ Յիսուսի կենսատու ու կենսաբաշխ աստուածային ճառագայթները լեցնեն սիրտդ, բաց զայն այդ ճառագայթներուն առջև լայնօրէն, և յանձնուէ՛ Անոր՝ նման օջախողման աւազակին, առանց պայմանի և առանց որեւէ կաշկանդումի, և կեանքդ պիտի օրհնուի երկնային շնորհներով: Այս է երկնքի օրհնութիւնները ստանալու կերպը:

Եւ... Յիսուս քեեւ ապաշխարող աւազակին մեղքը ներեց, բայց զայն խաչեւ վարչաւաւ: — Եթէ մեղաւորի մը ապաշխարութիւնը արտաքին է և անկեղծ, Աստուած կը ներէ անոր անմիջապէս. սակայն մեղքին յառաջ բերած յոռի ազդեցութիւնը կամ Ֆրիդրիքայէս մեղքի պատճառած ֆէտտը թէև ժամանակի ընթացքին կրնայ մասամբ մեղմանալ, բայց չի կրնար վերնալ մէկ անգամէն:

Մարդ մը անառակ կենցաղի մը կը հետեւէր. իր թշնամիներուն հետ օր մը կ'ուրիւրեւնուեցաւ, որու ընթացքին թշնամիներէն մէկը ուրիւ կարուածով մը իր մէկ թեւը կտրեց: Տարիներ վերջը մարդը դարձի եկաւ, ազնիւ մարդ մը եղաւ, բայց իր գործերը մէկ ձևով միայն կը կատարէր: Աստուած թէև իրեն ներեց, սակայն մեղքի յառաջ բերած Ֆրիդրիքական ֆէտտը մնաց, իբր իր անառակ կեանքին մէկ հետեւանքը:

Ընտանիքի հայր մը օր մը հեռու քաղաք մը պիտի ճամբորդէր. պատուիրեց իր տղան որ բարի ըլլայ տանը մէջ, և ըսաւ մօրը նաև թէ գերանին վրայ զամ մը զարնէ ամէն անգամ որ ան սխալ մը գործէ: Երբ տուն վերադարձաւ, տեսաւ որ գերանին վրայ տասնհազ մը զամեր կան զարնելամ: Տղան ամէցաւ հօրը առջև իր ըրած սխալ արարքներուն համար, զգլաց և հօրը ներման արժանացաւ, և հայրը քաշեց բոլոր զամերը գերանին վրայէն: Սակայն տղան կրկին տուեւ էր, քանզի գերանին վրայ զամերուն հետքերը անհետացած չէին բոլորովին:

Աջակողման աւազակն ալ թէև Յիսուսի ներման արժանացաւ, բայց խաչին վրայ մնաց դարձեալ և կրեց խաչին պատիժը՝ իբրև իր հին կեանքին յառաջ բերած հետեւանքը:

Եթէ կ'ուզես որ ապագային ամէնալուրան մը չուեննաս, զգուշութիւն ըրէ այսօրուան ապրած կեանքիդ: Վաղուան կեանքդ այն է՝ ինչ որ զայն այսօրուան արարքովդ կը պատրաստես:

Զ. — Խոհեմութիւն չէ մեր ապաշխարութիւնը վերջին վայրկեանին ձգել: — Ոճանք դարձի եկած աւազակի յաջողութեան քաջայեւումը, իրենց ապաշխարութիւնը կը յետաձգեն ու վերջին վայրկեանին կը թողուն: Ամէն տարիքի մէջ ալ թէև կարելի է դարձի գալ և սրտի փոփոխութիւն ունենալ, սակայն մտքի ու զգացումներուն ընկալուչ շրջանը երկտասարդութիւնն է: Մարդ քանի յառաջանայ տարիքով, ըստ հոգեբանական սկզբունքներու, այնքան աւելի կը դժուարանայ ապրելակերպի հաստատուն սովորութիւնները փոխել և նոր կենցաղի հետեւիլ:

Ըստ Ս. Ամբրոսիոսի, «Իրական ապաշխարութիւնը մեղքը մէկէն դադրեցնելն է»: Երկիւրեւեմ կ'ըսէր. «Եթէ կ'ուզես լաւ մէկը ըլլալ, պէտք է նախ ընդունիս թէ մեղաւոր մըն ես»: Մարդ հիմ է իրապէս կը զգայ իր մեղաւոր ըլլալը, չի յետաձգեր իր զըջըջումը յաջորդ վայրկեանին: Վէշինկ մեծ ճշմարտութիւն մը կը մատնանչէ երբ կ'ըսէ. «Ուշացած ապաշխարութիւն մը քիչ անգամ իրական է, բայց իրական ապաշխարութիւնը երբեք չ'ուշանար»:

Քիչ չեն մարդիկ որոնք իրենց խղճի փափուկ ձայնը տարիներու ընթացքին լռեցնելով, ժամանակ մը ետքը անզգաձեւ դարձած են, և իրենց յառաջացելու տարիքին մէջ ալեւ գրեթէ անկասկելի եղած է որոշ փոփոխութիւն ունենալ: Զգործածուած երկաթը կը ժամգոտի, նոյնպէս եթէ խղճմտանքը ամէն օր չմշակուի, տարիներու հոյսովումով կը կորսնցնէ իր զգայուն վիճակը:

Է. — Գոպոբայի երեւ խաչերուն պատգամը: — Զոխակողման խաչը իր մէջ կը մարմնացնէ անգործ մեղաւորին կեանքը՝ որ մեղքով կը սկսի, մեղքով կը շարունակուի և մեղքով ալ կը վերջանայ: Այս տեսակ կեանք մը ձախողութիւն մըն է բաւին լման առումով:

Աջակողման աւազակին խաչը կը ներկայացնէ ապաշխարող մեղաւորին կեանքը, որ թէ և մեղքով սկսած ու մեղքով շարունակուած՝ բայց զգաստութեամբ ու գիտակցութեամբ վերջացած է:

Յիսուսի խաչը կը ցուցնէ անմեղ կեանքին օրինակը, որ անմեղութեամբ սկսած, անմեղութեամբ շարունակուած և անմեղութեամբ ալ վերջացած է:

Եթէ չենք կրնար մեր կեանքի առաջնորդին պէս բոլորովին անմեղութեամբ ապրել, գէթ գործի եկող աւազակին նման ջանանք մեր կեանքին վերջաւորութիւնը յաջողութեամբ պսակել: Բայց ամէն պարագայի տակ, Յիսուսի կեանքն է մեր գաղափարականը և մեզի համար տիպար հեռանկարը:

Յիսուսի խաչը սիրոյ մարմնացումն է, համբերութեան, ժուժկալութեան, կարեկցութեան, համակրանքի տիպար օրինակը, և մարդկային ցեղի փրկութեան միջոցը: Պէտք չէ վախնալ կեանքի մէջ խաչ կրելէ, եթէ այդ խաչը մեր և նաև օւրիշներու ազնուացման միջոց կը հանդիսանայ: Թող մաս Պրուքս կ'ըսէ. «Ճկար քրիստոնեաները միայն կը վախնան խաչի շուքէն»:

Թող Յիսուսի խաչը ըլլա մեր կեանքին պարծանքը և անոր վրայ արտայայտուած սէրը՝ մեր ապրելակերպի տիրող սկզբունքը:

ԳՐ. Ա. ՍԱՐԱՑԵԱՆ

Յեղճո, Գալիւ.

ԽԱՉԻՆ ՇՐԱՇԲԸ

Ուաչը սիրոյ ոգեբերութիւնն է, սիրոյ հրաշքը, Աստուծոյ զօրութիւնը, վասնզի անոր վրայ էր որ երեցաւ Աստուծոյ սիրոյն բարձրագոյն նշանը: Քրիստոնէութեան քարոզած այդ սէրը, սիրելու համար ամէնքը Աստուծով և յԱստուծո՝ զազանքն է բոլոր առաքինութիւններուն, բոլոր արուածութիւններուն:

Հոգեպէս զգաստ և բարոյապէս զօրեղ են այն ժողովուրդները, որոնք շատ առաւելած են արգարութեան, բարիքի ու ճշմարտութեան համար: Մինք, իրեւ ժողովուրդ և ազգ, մին եղած ենք տառապանքէն անցնող այդ ժողովուրդներէն: Տառապանքին փաստը խօսուած զօրութիւնը եղած է մեզի և մեր արժանիքին ամենէն վաւերական ստուգանիշը:

Ձէ անցած մեր կեանքէն դար մը, ուր քաղաքական փոթորիկներ մէկէ աւելի անգամներ հիմնովին շարստէին մեր գոյութիւնը բայց ամէն անգամուէն ալ վէրքը, ուշ կամ կանոնաւ, սպիւքացած է: Ճառագայանքը փոխանակ քանդելու զմեզ, համբերութեան և քաջութեան սքանչելիքներ կատարել տուած է մեզի, մեր վրայ խուժող արհաւիրքներուն դէմ:

Կարելի չէ խաչը խելի հայ ժողովուրդի խղճէն: Անոր հոգիին ամենէն հզօր բնագոյններէն մին եղած է ալ ան: Եթէ քանդուի կամ եղծուի այդ ձեւը, հոգեպանական հետեղականութեամբ մը՝ այդ բնագոյն իր սնունդը պիտի փնտռէ գինքը ծնող հոգիին անհարազատ ձեւերուն մէջ, և ատոր արդասիւքը պիտի ըլլայ այլապէս փառնող ազգային ինքնութեանը համար:

Մարդիկ կրնան իրենց խաչը թաղել աղբիւսի ներքեւ, կամ թողուլ որ գերեզմարուի ան, սակայն բարոյական ուժը զոր ունի այդ խորհրդանշան Փայաղ հոգիներուն մէջ, ուշ կամ կանուխ պիտի ճառագայթէ:

Մեծ պիտի մնան միշտ այն ժողովուրդները, որոնք չեն թողուր որ օրերու մշուշը ծածկէ իրենց խաչը նայուածքներէ: Ուաչէ զերծ կեանք մը մահուան միայն կրնայ նուիր: Ուաչը նախապայման է մեծութեան, փառքի և Յարութեան: Թ.

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

Ս Պ Ա Ս Ո Ւ Մ

« Համբարձի զաչս իմ ի լերինս,
ուսի եկեսցէ ինձ օգնութիւն »:

Նորէն գարուն,
Երկնքն է վառ գոյներով լի,
Այնքան նրման օրալ փառի.
Ձոր ու ծըմակ, դաճս ու անճառ
Լեցուն շունչով, մրմունջներով գարնանային:

Նորէն գարուն,
Ոսքիս՝ հողը կը բաբախէ
Մրսին մէջէն ծաղիկներուն,
Բայց իմ սրճիս ձիւնն է ձմրան,
Ծաղիկն ինչպէս աւերակէ,
Ցաւն անդաման,
Գըլուխն իր վեր կ'առնէ նորէն՝
Ըսպատումիս մէջն անսահման:

Դեռ երէկ էր,
Որ ոտներուս կը թարմանար
Ու կը բերկրէր ծառ, բոյս ու փառ,
Սիրներուն հետ հազար, հազար.
Այսօր սակայն անուշութիւնն այլ ամէնուն
Բաժակ մ'արցունք շրթունքներուս:

Նորէն գարուն,
Արագիկներ ֆանի՜ անգամ,
Հեռու աշխարհ զացին, եկան,
Եւ ծիծեռնակն փութն ներքեւ տունիս մոռալ,
Շինեց իր բոյնն.
Ամէնուրեք ծաղիկ ու ծառ,
Բերկրապատար,
Խորն աչներուս բայց չի չորնար
Շիթն արցունքին,
Տառապանքի անտուս վրկան:

Վարանդի, լիւաժ, անտուն,
Դեռ կը սպասեմ օրուան այն մեծ,

Որ կ'ուռանայ :
 Կ'անցնին օրերն ու ամիսներն
 Անարձագանգ ,
 Յոյսն ալ առանց կանգ առնելու
 Կ'անցնի փոխ ,
 Հովին լիուած սալարթի պէս :

Ծաղիկներով եւ արեւով ,
 Կաթիլներով ցրասարսուռ ,
 Եղանակներ յաջորդաբար
 Կ'անցնին այսպէս դրանս սեմէն ,
 Առանց ճալու սրսիս կազդոյր .
 Անցայ այնքան փորձերէ խիստ ,
 Որ կոտրած են մեցուկներս իմ ,
 Մինչեւ երէկ ինձ զօրավիգ :

Զունիմ ընկեր ու հարազատ ,
 Մարդեր ծանօթ բայց դիմաւոր ,
 Շուներու պէս կ'անցնին փոխ ,
 Հեզմանքներով ասելախոր ,
 Որոնց համար կ'երթայի ես
 Փնջել ծաղիկ գեղալարմար ,
 Նախընտրելով ներմակ շուրանն՝
 Վարդէն կարմիր :

Կոյ եմ բոլոր դուռներն իմ վէմ ,
 Բարեկամներս իմ երէկուան ,
 Թեթեւ սրտով .
 Մասնեցին զիս հինգ արծաթի ,
 Զահին ներքեւ լիալուսնին .
 Մինչ ուրիշներ՝
 Հաւախօսէն դեռ շատ առաջ ,
 Ուրացան զիս փառսուն անգամ ,
 Երբ ուտելուս կը ծանրանար ,
 Սուսի , դաւի խաչն անսահման :

Ով չէ քրջած
 Պատահն հացին արցունքովն իր ,
 Եւ ըսպասած բացուիլ չուզող արեալոյսին ,
 Այլերով քաց ,
 Ան չի գիտեր մեծ վիշտերու
 Դաղսնիքն անհուն ,
 Վայրկեանն որուն՝
 Զը վերջացող յաւերժութիւնն է սիրտերուն :

Վիճքը մարդուն,
Աստուածային սրլաֆն անհուն,
Ու կը վարէ, կը հանդերձէ անմահութեամբ
Կառը անարգ, նիւթն անպիտան,
Թեզանն անբաւ, ձեւի, գոյնի եւ իմաստի:
Վիճքն անանուն, աստուածային,
Աւազան խոր Տիրոջ սրտին,
Ու կը վազեն մեղիներն ամէն արահեսէ,
Մաքրուելու, լոյս դառնալու,
Միանալու աղբիւրին այն,
Ուրկէ շիթեր են մոլորեալ,
Սիրտերն ամէն,
Որդիներուն մարդոց դժբախտ:

Ըսպատելէն յոգնած եմ ալ,
Սիրտս է դարձած հազարամեայ,
Անցեալս ամբողջ վարագոյր գործ,
Ներկան ըստուի ու տարակոյս,
Մտածումս ալ թեւաբախումըն է տարամ,
Անըջասոյց:

Ու կը նայիմ նամբաներուն՝
Մութ ու մրդալ,
Ու լեռներուն՝ կապոյտին մէջ կեցած անճարժ,
Երազներուս եւ յոյսերուս
Դազալներուն այնքան նման:

Աւազներու սիրտն է թափեր,
Հին օրերու զինին կարմիր.
Հոգիս աւեր երկրի մը պէս՝
Ուրկէ մահուան շուքն է անցեր,
Եւ ուր բոլոր բաներ աղուոր,
Թռչուններու նման զարնուած,
Ինկած են վար դիաթաւալ:

Դեռ կը սպասեմ գալիքին մեծ,
Ու կ'ուշանայ,
Այնքա յառած հորիզոնին եւ լեռներուն,
Որոնց վրայ ամէն իր'կուն,
Կը մոռորի ոսկի թռչունն՝
Երազներուս եւ յոյսերուս:
Մինչ օրերու բիւրեղին խորն
Դեռ կ'ընդհարին չարն ու բարին,
Ծիրի մը մէջ եղերական:

1957

Վ.ՏԱՐԱՆԴԻ

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

“ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ

ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԵԱՄԲ 562 ԼԵԶՈՒՆԵՐԻ”

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱԶԵԱՅ ԱՃԱՌԻԱՆ — ԵՐԵՎԱՆ — 1955, էջ 655

Հին յունարէնի բարբառները կը բաժնուին չորս գլխաւոր ճիւղերու: —

(Ա) Յոնական — աղղրկական,

(Բ) էոլիական կամ հրախարակական,

(Գ) Աքէյական,

(Դ) Տորական (կամ արեւմտեան):

Յոնական և աղղրկական ճիւղերը այնքան կը նմանին իրարու, որ պէտք է ընդունինք թէ նախապէս մէկ էին: Յոնական բարբառը գործածական էր Փոքր Ասորի Տոտեգապոլսոյ մէջ՝ Միլիթ, Եփեսոս, Սամոս, Քիոս. Կիլիկիական կղզիներու մէկ մասին մէջ՝ Փարոս, Թասոս, Նաքսոս, Կեոքս, Ե. բեա կղզիին և մինչև Իտալիա սփռուած բազմաթիւ գաղութներու մէջ: Յունաստանի մայր ցամաքի վրայ չկայ: Այս բարբառով գրականութիւնը կը սկսի Ն. Ք. 7րդ. դարուն. Նշանաւոր է Հերոդոտը (482—425): Յոնիան, ըլլալով Յունաստանի ամենաքաղաքակիրթ մասերէն առաջինը, իր լեզուն ալ պարտադրած է շրջակայ բոլոր քաղաքներուն և նայնիսկ Աղղրկային:

Աղղրկական բարբառը՝ Աքէյեքի և ամբողջ Աղղրկայի լեզուն է. ծանօթ է արդէն 7րդ. դարէն, բազմաթիւ արձանագրութիւններով և աւելի յետոյ ճոխ գրականութեամբ մը. այնպէս որ, յունական բոլոր բարբառներէն ան ամենէն ծանօթն է: Լեզուաբանական աշխատութիւններու մէջ յիշուած յունարէն բառերը սովորաբար այս բարբառէն առնուած են:

Յոնական բարբառի հետ որոշ նմանութիւն ունի աքէյական բարբառը, որ առաջ ընդարձակ տարածութիւն ունէր, քայքայ

վերցուեցաւ, անհետացաւ և տեղի տուաւ տորական բարբառին: Իր միացորդներն են արկատեանը, պամփիլիականը և կիպրականը: Այս բարբառներով ունինք զանազան արձանագրութիւններ: Թէև կիպրական բարբառով եղած արձանագրութիւնները Ն. Ք. 4րդ. և 5րդ. դարերը չեն անցնիր, բայց գրուած են ուրիշ այբուբենով մը, որ վանկային է և առանձնապէս հետաքրքրութիւն կը չարժէ:

էոլիական ճիւղը կը պարունակէ երեք գլխաւոր բարբառներ՝ թեսալացիներու, պելոպոնեսիներու և Լէսպոսի և Փոքր Ասորի էոլիական քաղաքներու բարբառները: Լեսպոսի բարբառը գրականութեան բարձրացաւ Ն. Ք. 7—6րդ. դարերուն, տեղացի երկու բանաստեղծներու գրչին շնորհիւ, և դարձաւ էոլիական գրական բարբառը: Պելոպոնեսականը զրի տոնուեցաւ 5րդ. դարուն. թեսալականը և պելոպոնականը յայտնի են մանաւանդ արձանագրութիւններով. պելոպոնական արձանագրութիւնները Նշանաւոր են տեղական արտասանութեան ճշգրիտ գրութեան կողմէն:

Այս երեքէն անջատ կը մնայ տորական ճիւղը, որ յունական նոր գաղթականութեան լեզուն է և իր մէջ ալ գանազան տարբերութիւններ կը ներկայացնէ: Այս խումբին կը պատկանին Լաոնիան, Միսոսիան, Արգոսը, Կորնթոսը, Մեկարան, Կրետէն, Երիւրը, Էտոլիան, Փոկիան և ասոնց գաղթականութիւնները, ինչպէս Կորկուբան, Ուրալուոս, Տարենտէն, Հերակլիան, Սիկիլիան և այլն: Այս բարբառը ծանօթ է գլխաւորապէս արձանագրութիւններով. որոնց կարեւորագոյններն են՝ Կրետէնի մէջ՝ Գորալիի օրէնքը, Տիլֆեան արձանագրութիւնները՝ Ե. դարէն սկսելով, և Ողիմպոսի արձանագրութիւնները: Կրական գործերը քիչ են և լաւ չեն պահած բարբառը:

Յոն գրականութեան ամենամեծ արտագրութիւններն են Հոմերոսի Իլիականը և Ոդիսականը, որոնք յունական ոչ մէկ բարբառի հետ նոյնն են. ընդհանուր երեռոյթ յոնական է, քայքայ հին հինքը էոլիական է, որու հնագոյն ձևերը աւանդաբար պահած է: Տես A. Meillet, *Aperçu d'une histoire de la langue grecque*, 5րդ. հրատ., Paris, 1938; — E. Schwyzler, *Griechische Gram-*

matik, München, I, 1934-1939, II, 1949; — J. B. Hofmann, Etymologisches Wörterbuch des Griechischen, I, München, 1949; — E. Boisacq, Dictionnaire étymologique de la langue grecque, 4րդ հրատ., Heidelberg, 1950; — P. Chantraine, Grammaire homérique, Paris, 1942; — M. Lejeune, Phonétique Grecque, Paris, 1947; — J. Humbert, Syntaxe grecque, Paris, 1946; — A. Thumb - E. Kieckers, Handbuch der griechischen Dialekten, 8. հրատ., I, Heidelberg, 1932; — C. D. Buck, Introduction to the study of the greek dialects, 8. հրատ., Boston, 1928:

Պատմական շրջանին, բոլոր յոյն բարբառները միացան և անոնց խառնուրդն են. Ք. 4րդ դարուն յառաջ եկաւ զօյնէ կոչուած ընդհանուր յունական լեզուն՝ աղղիկեան հիմով և յոնիական աղղիցութեամբ: Տեղական բարբառները քննուեցան իրարու ետեւէն: Աւելի վերջ, այս ընդհանուր լեզուն նորէն բաժան բաժան ըլլալով, երեան եկան արդի յունական բարբառները, Թ. Ք. շուրջ 500 թուին: Տես A. Thumb, Die griechische Sprache im Zeitalter des Hellenismus, Strasburg, 1901:

Նոր յունաբէնի հնագոյն յիշատակարանն է նոր կտակարանը, որ կը ներկայացնէ ճիշդ ժողովուրդի խօսած լեզուն: Բնականաբար յունաբէնը հին յունաբէնի արուեստական նմանողութիւնն է. նմանապէս արդի գրական յունաբէնը, որ կը սկսի ԺԶ դարէն, ըստ կարելւոյն արուեստականօրէն կը մօտեցուի նոր կտակարանի յունաբէնին, հետեանալով ժողովրդական բարբառներէն: Տես A. Mirambel, Grammaire du grec moderne, Paris, 1949; — M. Triandaphylidis, Grammaire du grec moderne (յունաբէնով), I, Athènes, 1938; — A. Mirambel, Les «états de langue» dans la Grèce actuelle (Conférences de l'Institut de Linguistique, V, 1938); — L. Roussel, Grammaire descriptive du roméique littéraire, Paris, 1922; N. Bachtin, Introduction to the Study of Modern Greek, Cambridge, 1935; — A. Thumb - Kalitsumakis, Grammatik der neugriechischen Volkssprache, 8. հրատ., Berlin, 1928; — P. Kretschmer, Der heutige lesbische Dialekt, Vienne, 1905; —

H. Pernot, Etude de linguistique néohellénique, 3 հատոր, Paris, 1907; — C. Hoëg, Les Saracatsans, 2 հատոր, Paris, 1920-26; — H. Pernot, Introduction à l'étude du dialecte tsakonien, Paris, 1934; — A. Mirambel, Etude descriptive du parler maniote méridional, Paris, 1929; — G. H. Blanken, Introduction à une étude du dialecte grec de Cargese (Corse), Leide, 1947: Տես A. Meillet & M. Cohen, L. M., էջ 72-3:

Ը. — Լիւրիկական ճիւղ: — Լիւրիկացիները կամ Իլլիրացիները առեւտք մեծ տոհմ մըն էին: Անոնց նախահայրերիքն էր Արեւելեան Դերմանիսն, ուր կը բնակէին մինչև Ն. Ք. 500 թուականը: Անոնք հասած էին մինչև Պալթիկ Ժափի եզրերը և յոյնիակ պալթիկ բառը Իլլիրական balto օճահիճօ բառէն կը ծագի: Ապա անոնք եկան Դանուբի վերին հովիտը՝ Պաննոնիա երկիրը: Այստեղէն, Ն. Ք. 1000 թուականին տարածուելով անոնք հասան մէկ կողմէն Ալպեան լեռները և միւս կողմէն Ադրիական ծովու երկու երեսներով՝ Տալիաթիա, Սերպիա, Ալպանիա, Եգիրոս, և մինչև Մակեդոնիա և Յունաստան: Տես Jokl, Illyrer յօդուածը Reallexikon der Vorgeschichte-ի մէջ: — H. Krahe, Die alten Balkanillyrischen Geographischen Namen, Heidelberg, 1925; — Նոյիւր՝ Lexicon altillyrischer Personennamen, Heidelberg, 1929; — J. Pokorny, Zur Urgeschichte der Kelten und Illyrer, Leipzig, 1938; — Eissfeldt, Philister յօդուածը Pauly-Wissowa-ի Realencycl-ի մէջ: Տես A. Meillet & M. Cohen, L. M., էջ 73:

Պատմական շրջաններուն, Լիւրիկական տոհմէն յայտնի են հետեւեալ ժողովուրդները. —

1) Վենեսայիներ՝ Ադրիականի ափին. հրախալին Խալիոյ մէջ: Հերոդոտ զանոնք կը յիշէ իբրեւ Իլլիրական ժողովուրդ: Անոնց լեզուն յայտնի չէ, բայց վերջերս զանազան արձանագրութիւններ գտնուեցան վենետիկի և Բատուայի շրջաններուն մէջ, անձանօթ լեզուով մը՝ որ թէև չէ մեկնուած, բայց կը թուի թէ հնդեւրոպական ընտանիքին կը պատկանի և հին վենեսայիներու լեզունն է: Արձանագրութիւններու ծաւալէն կարելի է եզրակացնել նաև որ

վհենտացիները բռնած էին ամբողջ հիւսիսային Իտալիան, մինչև Թրիոյ և Ալպեան լեռները: Այս ժողովուրդի ժառանգորդներն են արդի վհենտիկցիները, որոնք կը խօսէին առանձին իտալական բարբառով մը՝ որուն առանձնայատկութիւնները կը վերագրէին հին վհենտացիներու լեզուին:

2) Մետապոլիցներ և հապիզեցիները, որոնք զանազան ուրիշ ցեղերու հետ կը բնակէին Իտալիոյ հարաւային ծայրը՝ Կալապրիա և Ապուլիա գաւառներու մէջ, Յոնիական և Ադրիական ծովերու եզերքը, և հաւանաբար Ն. Ք. Յրդ. դարուն գաղթած են Ադրիականի միւս երեսէն: Մետապոլիցներու լեզուով ալ գտնուած են բազմաթիւ արձանագրութիւններ, բայց առկա են չհին մեկնուած: Իտալիոյ Picenum (Samnium) գաւառին մէջ գտնուած են նոյնպէս խումբ մը արձանագրութիւններ՝ որոնց լեզուն անձանթ է, բայց որոնք ցոյց կու տան որ Ադրիականի ամբողջ արեւմտեան եզերքը բնակուած էր Իլլիրական ցեղերով: Դժբախտաբար, Ադրիականի արեւելեան փերան վրայ՝ Իլլիրիոյ, Սերպիոյ և Եպիրոսի մէջ ոչ մէկ արձանագրութիւն գտնուած է: Կան միայն յատուկ անուններ, որոնց վրայ հիմնուելով, գիտունները կ'ուզեն հաստատել ցեղի նոյնութիւնը:

Պատմական շրջանին, Իլլիրացիները բուրովին անհետացան, Իտալիոյ մէջ լատինացեան և այսօր կը խօսին իտալական բարբառներով: պաշտօններուն մէջ անոնք սլաւացան, ինչպէս Տալմաթիոյ և Սերպիոյ մէջ, և մասամբ ալ յոյն գարձան, ինչպէս Եպիրոսի և Մակեդոնիոյ մէջ: Տես R. S. Conway, J. Whatmough, S. E. Johnson, *The Praeitalic Dialects of Italy*, Յ հատոր, London, 1933; — Bonfante, *Bull. Soc. Lingu.* XXXVI (1935), էջ 141-154; — Whatmough, *Harvard Stud. in Class. Phil.*, XLVIII (1937), էջ 181-202; — M. S. Beeler, *The Venetic Languages*, Univ. of California, Public. in Linguistics, հատոր IV, թիւ 1, Berkeley, Los Angeles, 1949; — H. Krahe, *Das Venetische, seine Stellung im Kreise der Verwandten Sprachen* (Sitz. Berichte Heidelb. Akad.), 1950; Տես A. Meillet & Marcel Cohen, *L. M.*, էջ 73:

Բայց Պալքաններու մէջ գոյութիւն ունի

առանձին ցեղ մը, որ հակառակ հոգովէական, յունական և թրքական տիրապետութիւններուն, մինչև այսօր ալ իր ազգային գոյութիւնը և լեզուն պահած է: Այդ ալպանական ժողովուրդն է: Ալպանացիները կը բաժնուին երկու մասի՝ Գեղա և թուրքականները մահմետական են և կը բնակին հիւսիսային Ալպանիոյ մէջ, իսկ երկրորդները յունադաւան քրիստոնեաներ են որոնք կը բնակին հարաւային Ալպանիոյ մէջ, Այս երկուքը ունին ուրոյն բարբառներ, որոնք սակայն իրարմէ շատ տարբեր չեն: Ալպաններէնը լեզուած է բազմաթիւ լատինական, իտալական, սլաւական, յունական և թրքական փոխառութիւններով: Մասնաւորաբար առաջինները այնքան շատ են, որ կ'ուրոյն առած են ուսմանական կերպարանք: Ըստ այսմ, զանազան լեզուաբաններ զանազան կարծիքներ յայտնած են ալպաներէնի մասին: Դժբախտաբար, այս լեզուն ոչ մէկ հին յիշատակարան ունի և միայն 17րդ. դարուն մտաւ գրականութեան մէջ: 1635ին կազմուած է առաջին ալպաներէն բառարանը: Կան մի քանի բնագրեր 17րդ. դարէն: Կիրառւով Մէյեր քննելով այս լեզուն, եզրակացուց թէ ան հնդեւրոպական լեզուախումբի մէջ առանձին ճիւղ մը կը կազմէ և հին լուրիկեան լեզուի միակ ժառանգն է: Ետեքը սակայն այս միութիւնը չեն ընդունիր և հին լուրիկերէնն ու վհենտիներէնը առանձին կը նշանակեն, ինչպէս ալպաներէնն ու մետապիլերէնը: Տես Brugmann, *Abrégé*, էջ 4; — Weigand, *Albanerische Grammatik*, Leipzig, 1913; — A. Stratico, *Manuale di Letteratura albanese*, Բ. հրատ., Milan, 1928; — M. Roques, *Recherches sur les anciens textes albanais*, Paris, 1932; — N. Joke, *Albanisch jugoslawische Geschichte der idg. Sprachw.* W. Streitbergի մէջ, Berlin, 1917, II, 3, II, էջ 109; — Նոյնէն՝ *Albanesisch jugoslawische M. Ebertի Realles der Vorgeschichteի մէջ*; — S. E. Mann, *A Short Albanian Grammar*, London, 1932; — Նոյնէն՝ *An Historical Albanian-English Dictionary*, London, 1948; — L. Bonafante, *Transactions of the Philology. Assoc.*, 1882-1884, էջ 492: Տես A. Meillet & M. Cohen, *L. M.*, էջ 73:

թ. — Իսալական ճիւղ: — Այս ճիւղը բաժնուած է երկու մասերու՝ լատինական և օսկեան — օսկերիական: Խորոքին ընդհանուր հայրենիքը եղած է արդի Պոնտական. առաջին գաղթող խումբը եղած է լատինականը, որուն հետեւած է օսկեան — օսկերիականը: Իտալիան այդ շրջանին բնակուած էր գանազան ժողովուրդներով, ինչպէս՝ Էտրիւսկները, վենետացիները, մետապոլիտները եւայլն: Նոր գաղթողները հաստատուեցան իտալոյ զանազան կողմերը: Լատինները հաստատուեցան Լացիուսի մէջ, որ Հռոմի շուրջը փոքրիկ երկրի մէջ էր: Լատիններուն մօտիկ ցեղակից էին Ֆալսկները, որոնք կը բնակէին Էտրուրիայի հարաւային կողմը. ասոնց լեզուով գտնուած են քանի մը արձանագրութիւններ, որոնց լեզուն շատ կը նմանի լատիներէնին: Լատիններուն մերձաւոր ցեղակից էին նաեւ սիկուլացիները, որոնք կը բնակէին Լացիուսի հարաւը և ապա գաղթեցին Սիկիլիա կղզին: Ասոնց լեզուով Սիկիլիոյ մէջ արձանագրութիւն մը գտնուած է, որ տակաւին մեկնուած է:

Հին առեւտուած արած գտաւ օսկեան — օսկերիական ճիւղը, որ բաւական տարբեր է լատինականէն. ան գրաւեց Լացիուսէն և Էտրուրիայէն դէպի արեւելք և հարաւ գտնուող բոլոր հողամասերը: Օսկերիացիները իրենց բնակութիւնը հաստատեցին Ապենիններու մէջ, Էտրուրիայէն դէպի արեւելք. ասոնց լեզուն կը փաստէ 7 պրոնգէ տախտակներ, Ն. Ք. Ա. և Բ. դարերէն, որոնք բաւական տեղեկութիւններ կու տան Օսկերներէնի մասին: Օսկերացիներուն մէկ ճիւղը կը թաւին ըլլալ վոլսքերը, որոնք բաժնուելով մայր խումբէն, եկած բնակած են Լացիուսի հարաւային մասին մէջ: Օսկեան խումբը կը պարունակէ նախ՝ սաքնիացիներու լեզուն, որու հետ նոյնն են Փրենտացիներու, հիւպինացիներու և կամպանացիներու, ինչպէս նաեւ Լուկանիայի և Բրուտտիումի լեզուները. երկրորդ՝ սարելեան բարբառները, այսինքն մարսացիներու և վենետացիներու, մարրուցլինացիներու և վենետացիներու բարբառները. երրորդ՝ սաքնիացիներու, պեցինացիներու, հերնիկացիներու, էքուացիներու, էքուիկուացիներու և բրադուգլիններու բարբառները, որոնք կը բռնեն օսկեաններու և

օսկերաններու միջին տեղը: Ն. Ք. երրորդ դարէն մինչև առաջին դարը, օսկերէնէն կը մնան զանազան արձանագրութիւններ, որոնք գտնուած են իտալոյ այլևայլ վայրերու մէջ մինչև Միսինա, Տես R. Von Planta, Grammatik der Oskisch-umbrischen Dialekte, 2 հատոր, Strasburg, 1892-1897; — C. D. Buck, A grammar of Oscan and Umbrian, Boston, 1904; — G. Devoto, Tabulae Iguinae, Rome, 1937; — H. Jacobsohn, Altitalische Inschriften, Leipzig, 1927: Տես A. Meillet & M. Cohen, L. M., էջ 73:

Այսքան լեզուներու և բարբառներու խառնուրդ մը կը ներկայացնէր իտալեան: Ժողովուրդներու փոխադարձ յարաբերութիւնը պահանջը կը դրացնէր ունենալու ընդհանուր լեզու մը և այդ լեզուն եղաւ լատիներէնը՝ Հռոմի լեզուն: Լատինական գրականութիւնը կը սկսի Ն. Ք. Յրդ. դարէն: Քաղաքի և գիւղերու լեզուները բաւական տարբեր էին, այսինքն լատիներէնը ունէր բարբառներ: Գիւղական լեզուներու մասին մասամբ գաղափար կու տան Բրենեստի մէջ գտնուած հին արձանագրութիւնները: Քաղաքի և բարձր դասակարգի լեզուն մշակուելով յունական մշակոյթով, կազմեց ճոխ լեզու և գրականութիւն մը՝ որ ամբողջապէս կաղապարուած է յունարէնի վրայ, սկսելով այրուքներէն: Ն. Ք. Ա. դարէն արդէն կարելի էր գանազանի իրարմէ գրական լատիներէնը և ստորին լատիներէնը. առաջինը կ'ըսէր equus օձիս, hebdomas սշաբաթ, pugna սպառնալու, խոյ օտորին լատիներէնով կ'ըսուէր cabalus, septimana, batualia:

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ՎՐԴ. ԶՂՋԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի՝ 10)



ԱՌԱՎԱՑ ԱՇԽԱՐՀ

Ա.

Առականերու գործածութիւնը այնքան հին է՝ որքան մարդկութիւնը և այնքան ընդարձակ՝ որքան աշխարհը: Լորտ Պէյքըն բնածէ՝ Առականութիւնը աւելի հին է քան վիճաբանութիւնը:

Պէ փափաքէնք, յողուածներու շարքի մը միջոցաւ, մեր ընթերցողները հաղորդ ընել այն մտաւոր հանգչիին՝ զոր ունեցանք հին կրօնքներին ոմանք առականերու ընթերցմամբ:

Ստորեւ, Թարգմանաբար մեր տալիք առակաները այնքան հին են, շատ հաւանաբար, որքան, օրինակի համար, հին է Սուրբ Գրքի Դատաւարացի Թ. 8-16 համարներուն մէջ գրուած աղ ընթերցումը:

Ծառերը կ'ուզեն թագաւոր մը ունենայլ, ըստ այսմ, կ'առաջագին ձիթենիին թագաւոր օժտել, բայց ան կը մերժէ բռնելով. — Լքե՛մ իմ պարտաւորութիւնս, որուն շնորհիւ Աստուած և մարդիկ զիս կը փառաւորեն, և երթամ ծառերուն իշխել: Զիթենիին մերժումն մին վրայ, ծառերը առաջարկ կը տանին թզեհիին, ապա որթատունկին, որոնք նոյնպէս մերժումով կը պատասխանեն, շուգելով հրաժարել իրենց քաղցրութենէն և գինիի արտադրութենէն: Զբարհասո՛ւ ծառերը կը գիմեն զմիմիկին:

Եթէ զիս թագաւոր օժեք, պէտք է իմ հովանոյս տակ պարփակուիք, այլապէս, կրակ կը ժայթքէ ինձմէ և մարդով լիբանանի անտառները կ'այրէ:

ՀԻՆՏՈՒ ԿՐՈՆՐԻ ԱՌԱՎԱՆՈՒԷՆ

1. — ՀԱՍՏԱՔԻ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

Աշակերտ մը անունն հաւատք ունենալով իր Գուրուին(*) վրայ, գետի մը ջուրերուն վրայ քալել, լոկ իր Գուրուին անունը արտասանելով: Վարդապետը այս անունելով, ինքնիրեն խորհեցաւ. քանի որ այսքան զօրութիւն կայ իմ անունան մէջ, անկասկած, ես շատ մեծ և հզօր մէկ կ'պտեմ և եղած ըլլամ Յաջորդ օրը ինք ևս փորձեց քալել գետին վրայ: Ես, ես, ես, արտասանելով: Հապիւ թէ տաք ջուրերուն վրայ դրած էր, ընկղմեցաւ ու խեղդուեցաւ:

Հաւատքը հրաշքներ կրնայ գործել, բայց

(*) Հնդկական կրօնի մէջ Կուրու կը կոչուին այն հնգեւոր սուրբները կամ սաաջնորդները, որոնց հոգեւոր հեղինակութիւնը աւակները պէտք է ընդունին եւ անոնք ենթարկուին:

սնափառութիւնը և եսասիրութիւնը մարդուն մահ կը բերեն:

2. — ԱՍՏՈՒՄՈՑ ՊԼԵՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ճնանի մը (Աստուածագէտ) և Պրեմիկա մը (Աստուածատէր) անգամ մը միասին անտառի մը մէջէն կ'անցնէին, երբ իրենց ճամբուն վրայ վաղը մը տեսան: Ճնանին բառ. փախչելու որէ և պատհառ չունինք: Ամենակարող Աստուած անպայման մեզ պիտի պաշտպանէ: Ասոր վրայ Պրեմիկան բառ. Ոչ, եղբայր, եկուք փախչինք. ինչո՞ւ. ճիշտ չեղող չեղողներն տանք այն բանին համար, որ մենք կրնանք մեր խելքին ու աշխատանքին միջոցաւ բնել:

3. — ԿԵՐՊԱՐԱՆՔ ԱՍՏՈՒՄՈՑ

Մարդ մը կայ, որ Շիվան կը պաշտէր, բայց, միտ աստուածները կ'ատէր: Օր մը Շիվան անոր կ'երեւի և կ'ըսէ. Դուն ինձի հանդի շես, քանի որ միւս աստուածները կ'ատես: Մարդը սակայն անդդուելի կը մնայ: Քանի մը օր վերջ Շիվան դարձեալ կ'երեւի և կ'ըսէ իրեն. այնքան ատեն որ զիս կ'ատես, հանդի շես ինձի: Մարդը լուռ կը կենայ: Քանի մը օրեր յետոյ, Շիվան դարձեալ կ'երեւի, այս անգամ երկկերպեան ձևով, այսինքն՝ մարմնոյն կէսը իրիւ վիշնու և միւս կէսը իրիւ Շիվա:

Մարդը կէս հաւայ կէս անհաւայ կը դաշայ: Իր նուէրները Շիվան ներկայացնող կողմը կը դնէ և վիշնուն ներկայացնող յատկին կողմը ոչինչ կը նուէրէ: Այս տեսելով, Շիվա կ'ըսէ. Յամառութիւնդ անպայման է: Ես այս ըրի՛ հասկցնելու համար քեզի, որ բոլոր աստուածներն ու զդիցունները բացառած Պրահմին կ'անապան կերպարանքներն են:

4. — ԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԿԱՐԻՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Կ'ըսուի թէ թանթրիքան երբ կը ջանայ աղերսանք մատուցանել շատուծուն, մեռեալի ոգիին միջնորդութեամբ՝ նոր մեռած մարդկային դիակը մը վրայ կը նստայ: Իր մօտ կը պահէ կերակուր և գինի: Աղերսանքի (աղօթքի) միջոցին, երբ որեւէ ատեն դիակը կենդանանայ (ոգի չէ թէ ժամանակաւորապէս) և բանայ իր բերանը, խնդրաբեկ աներկիւղ պէտք է գինին և կերակուրը անոր բաց բերնէն վար թափէ, այդ կերպով գոհացում տալով մեռեալին մէջ առժամաբար գոյութիւն աւելող սննդական կարիքներ: Եթէ այսպէս չշարժի, այս սննդական կարիքը պիտի ընդհատէ իր աղերսանքը, և բարձր ոգին վար պիտի չիջնայ:

Դուն այժմ կը բնակիս աշխարհ կոչուած դիակին (մարմնոյն) մէջ. եթէ կ'ուզես երանութեան հասնել, նախ պէտք է քու մէջդ գտնուող աշխարհային պահանջներուն գոհացում տաս, այլապէս, քու աղօթքդ ու աղեր-

սանդղդ պիտի ընդհատուին աշխարհային հոգիքով և նենհուցներով:

5. — ԵՐԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՈՎԿԻԱՆԸ

Կեդրորդիւսը կը սիրէ լողալ լուսին երեսը, սակայն, անմիջապէս որ վիր կ'ենէ, որորդուներու նեւերուն թիրաքն կը դառնայ: Այս պատճառաւ ալ հարկադրուած է լուսին տակ մնալ և, աւստի, չի կրնար երեսը ելլել: Աւելին, երբ պատեհութիւն մը գտնէ, խոր, բրդացող ճայնով մը վեր կը բարձրանայ և երջանկութեամբ կը լողայ լուսին բնդարձակ տարածութեան վրայ:

Ո՛վ մարդ, որ աշխարհի մեծ ուռկանին մէջ կապուած կը մնա, շատ կը ցանկեացնէ իր լուսնի յոյժանքին յիշատակի կարիքները արգելէ կը հանդիսանան թեզի: Բայց, ուրախ եղի, երբ առիթն ունենաւ, բարձրածայն կանչէ Աստուծոյդ, անկեղծօրէն աղօթէ և պատմէ իրեն քաւ բոլոր ցաւերդ. յարմար ժամանակին, Ան անշուշտ պիտի առաջադարձէ թեզ և պիտի կարողացնէ թեզ Երջանկութեան Ովկիանոսին վրայ լողալ երանութեամբ:

6. — ԱՊԱՇԽԱՐՈՂ ՕՅԸ

Տեղ մը օձ մը կ'ապրէր: Ոչ ոք կը համարուէր այդ տեղէն անցնի. ո՛վ որ անցնէր, վայրկեանակամ և մահացու կերպով կը խայթէր: Անգամ մը Մահաթման (բարձր հոգիով տոբ) անցաւ այդ համբէն, օձը վաղցն անոր հսկէն, զայն ևս խայթելու համար: Բայց երբ տոբը մարդուն ձօտեցաւ, կորոնցուց իր յանգիւղութիւնը, յալթահարուեցաւ ընկիւնէն: Իմաստունը օձը անսնելով ըսաւ. Բարեկամ, սերմն կը խորհիս զի՛ս ալ խայթել: Ոձը աւելցաւ և չի կրցաւ պատասխանել, որուն վրայ իմաստունը բռնաւ: Մտիկ ըրէ, բարեկամ, ասկէ յետոյ ալ ոչ ոքի Քսաւ մի տար: Սըր խոնարհելով հաւանեցաւ: Իմաստունը գնաց իր համբան, օձն ալ մտաւ իր ծակը: Անկէ յետոյ, անմեղութեան և սրբութեան կեանք մը սկսաւ իրեն համար: Ոչ մէկ տառն իրանցիքն, մօտակայ բնակիչները խորհեցան որ օձը իր թոյնը սպառած ըլլալու էր և այլևս վտանգաւոր չէր. ուստի ամէն ոք սկսաւ զայն չարաբար. ոմանք զայն տրոխներով ընկու աշխատեցան, ուրիշներ անողորմաբար քար լուսին իր պուշէն, այս՝ կերպով օձին փորանքները բազմացան: Բարեբախտաբար, իմաստունը դարձաւ անցաւ այդ վայրէն. տեսաւ բարի օձին վերաւոր և խոշտանգուած վիճակը, շատ յուզուեցաւ և հարցուց այս նեղութեան պատճառը: Օձը պատահեալաբար Ո՛վ Մուրք մարդ, ստուգաւ այն է, որ այլևս ոչ ոքի Քսաւ չեմ հասցնիր, ինչպէս խորհուրդ տուիր ինձի, բայց, աւա՛ղ,

մարդիկ այնքան անգութ կերպով կը վարուին ինձի հետ: Իմաստունը ժպտելով ըսաւ. Իմ սիրելի բարեկամս, ես քեզի պարզապէս խորհուրդ տուի ոչ ոքին չի խայթել, բայց չըսի որ ուրիշները չի վախենա. թէև ոչ ոք պէտք է խայթես, սակայն պէտք է անոնցմէ իւրաքանչիւրը թեզմէ բաւական հեռու պահես, անոնց երեսն ի վար տուելով:

Նմանապէս, եթէ կ'ապրիս այս աշխարհին մէջ, պէտք է մարդիկ թեզմէ վախնան և միանգամայն թեզ յարգեն: Ոչ ոքի չարիք մի հասցնիր, սակայն, նայէ որ ուրիշներն ալ թեզի չի Քսահն:

Բ.

«Առանց առակի օրինել խօսէր ընդ նոսա» (Մատթ. ԺԵ. 34): Վեպուլութիւնը մեր Փրկչի մօտին է: Մարդկութեան մեծ ուսուցիչներ միշտ Առաքիներ գործածած են աւելի լաւ հասկըցնելու համար իրենց միտքը: Այսպէս ըբած են Պրատոն ու Արիստոտէլ: Հերոդոտոս առակներ գրած է Կիւրոսի բերնին մէջ: Յուդաւրէն Փարապոլի կը նշանակէ առակաւոր խօսակցութիւն, իսկ Մառալ երբայեցեղէն առակ բռնէ է:

Առակի գործածութիւնը ընդհանրացած էր Արեւելեան ժողովուրդներու մէջ. Կոմպիւրիսիոն, Պուտոսա, Լաօ Տէ, չին Կտակարանի Մարգարէներ օգտագործած են առակները: Մենք ևս ունեցած ենք առակագիր վարդապետներ, որոնց ամենէն նշանաւորը եղած է Վարդան Այգեկցիին: Առակներու գլուխ գործոցները սակայն մեր Տիրոջ առակներն են:

Չին Կտակարանի մէջ նշանաւոր է Նաթան Մարգարէի՝ Դաւիթ խօսած առակը (Բ. Պագ. ԺԺ. 1-4): Թէ ինչպէս հարուստին մէկը յափըշտակելով աղքատի մը գառնուկը զայն կը սպաննէ: Ստորի կուտանք երբայեան հին անմեղութիւն մը — արտաքոյ Ո՛րցոց — ուր կը պատմուի թէ ի՞նչպէս Նաթան սորվեցաւ առակներ գործածելու առաւելութիւնը:

Նաթան, կողտ զգեստներ հագած, խիստ խօսքերով կը սորվեցնէր մարդոց, սակայն անոնք կը փախչէին իրմէ: Տափնապալի գիշեր մը անցնելէ ետք, Տիրոջ Հոգին զինք կ'առաջնորդէ նուառ օձաղիկ ունեցող նուաննիի մը: Նաթան կը տեսնէ որ նուառերը տեղներու նտին ծածկուած են, կը սկսի մտաւծել: Եւ ա՛յս նուննիին մէջէն Տիրոջ խօսքը կը յսէ որ կ'ըսէր. «Տե՛ս, Նաթան, բնութիւնը քաղցր պտուղներ կը խօստանայ պարզ ծաղիկներու միջոցով, և կ'ընծայէ գանոնք տեղներու նտին ծածկելով իր ձեռքըն:

Նաթան կը հակնայ իրեն տրուած դասը, կ'ուրախանայ, և անկից ետք խանդավառուած, առակներով կը սորվեցնէ ու շատերը ճշմարտութեան կը շահի:

7. — ԶԿՆՈՐԱ ԿՆՈՂ ԱՆՔՆՈՒԹԻՒՆԸ

Զկնորս կին մը՝ հեռաւոր շուկայէ մը գէպի տուն վերադարձին, փշերուան պահուն, սաստիկ փոթորիկի մը բռնեցեցաւ։ Հարկադրուած ապաստանեցաւ մօտակայ ծաղկավաճառի մը խանութը։ Հիւրանք ծաղկավաճառը շատ աչնուօրէն ընդունեց զինքը և թոյլ տուաւ, որ փշերը անցնէ իր պարակէին անմիջապէս կից սենեակի մը մէջ։ Սակայն, բուրուճիկով լեցուն միջնորտը թոյլ չի տուաւ որ ձկնորս կինը քնանայ։ Վերջապէս, կինը ստուգեց թէ՛ պարտէզի ծաղիկներուն անուշ բուրմունքն էր որ դինք այրպէս արթնէ կը պահէր, ուստի ելաւ։ Այն ատեն իր ձուկէ պարապ կողովին վրայ քիչ մը շուր սրսկեց և զայն տեսաւորեց իր ըթին մօտ, և, իբր հեռահանք, անմիջապէս խորունկ քունի մը մէջ ինկաւ։ Այսպէս է, յիշատի, գէշ ունակութիւններու ազդեցութիւնը բոլոր անոնց վրայ՝ որոնք տէր դարձած են այդ ունակութիւններուն։ Այսպիսիներ այնքան տարուած կ'ըլլան իրենց յոռի ունակութիւններովը, որ չեն կրնար հոգեկան միջնորտին ազդեցութիւնը վայելել։

8. — ԱՂԱՄԱՆԸ ԵՒ ՓՈՇԵՒ

Այր ու կին աշխարհն ուրացան և միասնաբար ձեռնկեցին ուխտագնացութիւններ կատարել գէպի զանազան կրօնական ուրախութիւններ։ Անգամ մը, այլը, երբ իր կնոջմէն քիչ մը յառաջացած կը քալէր, համբուն վրայ կտոր մը աղամանդ նշմարեց և խորհելով որ թիթ իր կինը տեսնէր այդ աղամանդը, ազաւունքնէ տարուած հաւանաբար, կորսնցներ աշխարհուրացութիւն իր արմատիքը, անմիջապէս ձեռքերով փորեց գետինը, որպէսզի հոն թաղէ իր գտած աղամանդը։ Երբ այսպէս զրապած էր ան, ահա վրայ հասաւ իր կինը և հարցոյց թէ ի՞նչ կ'ընէր։ Մարդը ուղեց խուսափողական պատասխան տալ, սակայն կինը նշմարեց աղամանդը և, կարգալով իր անուանոցի խորհուրդները, րուսէ, ինչո՞ւ թողուցրէր աշխարհը, երբ տակաւին աղամանդին և փոշիին տարբերութիւնը կը գգաս...

9. — ԵՐԿՆԱՅԻՆ ՍՕՐ ՎԻՐԱՌՈՐՈՒԹԻՒՆ

Քարթիքէյան չառապանքը՝ երկնային զօրաց գեկավարը, անշուք մը, պատահմամբ, իր մատներով կատու մը ճանկաւտեց։ Երբ տուն վերադարձաւ, տեսաւ որ իր մօր գէճիկն վրայ ճանկաւտեցի նշան մը կար։ Ուստի հարցուց։ Սիրելի Մայր, ինչպէս եղաւ որ այդպիսի տեղի ճանկաւտեց մը ունեցար այտուղ վրայ։ Տուրեց անստուանունին պատասխանեց։ Տիպա, այդ ըստ գործն է, ըստ եղունգով ճանկաւտած։ Քարթիքէյան զարմացմամբ ըսաւ։ Մայր, ինչպէ՞ս կրնայ ըլլալ այդ։ Ես երբեք թեղ ճանկաւտած ըլլալ չեմ յիշեր։ Մայրը պատաս-

խանեց. գաւազն, մօռցար որ այս առաւօտ կատու մը ճանկաւտեցիր։ Քարթիքէյան րուսէ, Այր, յիշաւի կատու մը ճանկաւտեցի, ոսկայն ինչպէ՞ս գէճիք այդ սպին ստացաւ։ Մայրը պատասխանեց։ Զաւազն, աշխարհիս մէջ միայն Սո ի գոյ եմ. ես ինքն արարչագործու թեամբ ամբողջութիւնն եմ, որու որ Պասնաւորն, յիշելի Պասնաւորն հասցուցած կ'ըլլաւ։ Քարթիքէյան շատ զարմացաւ այս բացատրութիւնը լսելով և որոշեց երբեք չամուսնանալ, վասնզի, որո՞ւ հետ կրնար ամուսնանալ, երբ ամէն կին մայր էր իրեն համար։ Ես կը նմանիմ Քարթիքէյային։ Ամէն կին իմ հրկնաւոր մայրս կը նկատեմ։

10. — ՈՍԿԱՌՎ ԼԵՅՈՒՆ ԵՐԹԸ ՍԱՓՈՐԵՐԸ

Ագահութիւնը ձնունդ կուտայ տառապանքի, մինչ գոհունակութիւնը՝ մշտատես երջանկութիւնը կը պարգեւէ ամենեւեւ։

Անգամ մը սափրիչ մը դիւարնակ ծառի մը տակէն կ'անցնէր, երբ լսեց ձայն մը՝ որ կ'ընէր. Կ'ուզեմ ոսկիով լեցուն եօթը սափորներ ու նենալ, Սափրիչը չորս կողմը նայեցաւ, սակայն ոչ ոք կը քցաւ տեսնել։ Թորոգաւոր մայր կրկնեց միևնոյն խօսքերը. սափրիչին ընչաբազդութիւնը թեկեր առաւ և, չուզելով նման ինքնամատոյց կարստութիւն մը ձեռք հանել, բարձրաձայն ըսաւ. Երբ ողորման Աստուած, իր բարութեամբը, կը գթիս նոյն իսկ ինձ նման խեղճ սափրիչի մը, այլևս կարելի՞ է մերթել եղած այս աղնիւ առաջարկել։ Պատասխանը անմիջապէս եկաւ. Գնա՛ տուն, և, արդէն իսկ, սափորները հոն փոխադրուած պիտի գտնես։ Սափրիչը, անապատանօք և հեռապառ շուշնջով տուն վաղեց և, իբրք, տեսաւ, որ խոտացուած սափորները հոն էին. ուրախութեամբ, մի առ մի բացաւ զանոնք և գտաւ՝ որ ամէնքն ալ լեցուն էին, բացի մէկէն՝ որ կիսով պարապ էր։ Այժմ սափրիչը բուռն փափեց մը ունեցաւ այս սափորն ալ լեցնելու, ուստի, ծախեց իր ունեցած բոլոր ոսկի և արծաթ զարդեղէններն ու իրեղէնները, և արծաթ դրամի վերածելով, նետեց սափորին մէջ։ Սակայն, ով զարմանք, պտուղը չէր լեցուեր։ Այն ատեն իր ընտանիքն ու ինքը զինքը անբաւարար անունգով պահելով, սկսաւ իր բրած խնայողութիւնը նետել սափորին մէջ, ոսկայն, սափորը կը շարունակէր միշտ պարապ մնալ։ Այս անգամ սափրիչը գիմեց թագաւորին, խնդրելով որ իր ռոհիկը աւելցնէ, քանի որ ստացած դրամը իր ընտանիքի ապրուստին համար անբաւարար էր։ Թագաւորը՝ որ զինքը շատ կը սիրէր, գոհացում տուաւ իր սափրիչին խնդրանքին։ Սափրիչը սկսաւ, նոյն ձևով, իր ստացած բոլոր վճարումներն ու դրամական նուէրները նետել սափորին մէջ, սակայն, անկուշտ սափորը

լիցենզիա սրհէ նշան ցոյց չէր տար։ Ուստի մեր սափրիչը սկսաւ մուրացկանութեան և դարձաւ արգահատելի և ողբալիլ արարած մը։ Որ մը, թագաւորը տեսնելով անոր այս վիճակը, բաւաւ։ Բարեւ, ի՞նչ կը տեսնեմ, ի՞նչ պատահեցաւ զեղի։ Երբ այժմեւ վարձատրութեանդ կէտը միայն կը ստանայիր, շատ-շատ խնայելի, ուրախ, գոհունակ և քայառողջ էիր։ Բայց այժմ, ջուր կրկնապատկուած թոշակովդ, դարձեր ես թախտոտ, հոգեբով ծանրաբեռնուած և վշտաւած, ի՞նչ է պատճառը։ Արդեօք ոսկիներով լի եօթը սափորները բնդունեցիր։

Այս հարցումին վրայ, սափրիչը յանկարծակիի եկած, ձեռքերը իրար միացուց և աղբիւսարկու ձայնով մը խնդրեց թագաւորէն, որ իրեն ըսէ, թէ՞ ո՞վ այս մասին իրեն տեղեկութիւն տուած էր։ Թագաւորը պատասխանեց, թէ՛ որ Եւքլայի(?) գանձերը կ'ընդունիր, անպայման այսպիսի թշուառ վիճակի մը անտեսելու կը դատապարտուի։ Եւ ես քեզ այս նշանով ճանչցայ։ Վերադարձուր այդ դարմար անմիջապէս. անկէ սէնթ մը իսկ չես կրնար ծախսել։ Այդ դարմար՝ դրած գիշելու համար է լոկ և ոչ ծախսելու համար։ Այս խորհուրդը սթափեցուց սափրիչը՝ որ անմիջապէս գիւտարնակ ծառին երթալով, բաւաւ։ Թի՛ Եւքլա, ետ առ առած՝ ոսկիներդն։ Ու երբ տուն վերադարձաւ, տեսաւ որ եօթը սափորները անհետացած էին, իրենց հետ տանելով նաեւ տարիներու ընթացքին ձեռք բերած իր խնայողութիւնը. սակայն և այնպէս, անկէ յետոյ երջանիկ կեանք մը ունեցաւ։

Ք.

Նկար մը, պատմութիւն մը աւելի ազդեցիկ է, քան հարիւր խօսք։ Երբ, Առաջին նկարուն խօսք է կամ այլաբանութիւն, պատմութիւն և կամ բնութեանն ու կեանքին առնուած օրինակ։

Յիսուս լաւագոյնն գիտէր գործածել առականները։ Անոնք մեծ լոյս կը սփռէին իր տուած դասերուն, ուսուցումներուն վրայ։ Իր առականները պարզ էին, հետաքրքրական ու հաղորդելի։ Ամէնօրեայ կեանքին առնուած էին անոնք։ Յիսուսի առականներուն մէջ բնութիւնը կը խօսի հմայիլ ձայնով մը որ կը ներշնչէ մեզ։ Թաւունները կ'ըրգեն նախախնամական հրաշալիքը, դաշտի շուշանները գեղեցիկութիւնը. երգ ու գոյն, կարծես Աստուծոյ սնունդն ու զգեստը լինէին։

Աւետարանական ամենաիրմական ճշմարտութիւնները առականներով եւ արուածն էին նաեւ տեսիլներով և այլաբանութեամբ արտայայտուած ճշմարտութիւններ ու դասեր։

(*) Ծախշտ, Հարստութեան չափաւոր։

Որքան գեղեցիկ, իրենց պարզութեան մէջ ներշնչող ու հոգեւոր յայտով լեցուն են Քրիստոսի առականները. անոնք կը մխթարեն, կը քաջաբերեն և սնունդ կը ջամբեն ու է մարդու հոգիին։ Կ'արժէ ստորի մէջը բերուած առականները այդ տեսակէտով բաղդատութեան գնել Աւետարանի առականներուն հետ և զգալ երկուքին տարբերութիւնը։ Արդարեւ թի՛ ռք խօսեցաւ որպէս այլն այն (Յովհ. Ի. 46)։

11. — ԱՌԻԻՍԸ ԵՒ ՃԱԳԱՐԸ

Ան՝ որ խելք ունի, ունի նաեւ զօրութիւն. բայց յիմարը ինչպէ՞ս կրնայ զօրութիւն ունենալ. տեսէք, ահա առիւծը՝ որ հպարտութեամբ գինովացած, հագարէ մը յաղթուեցաւ։

Մանտարա կոչուած լեռան մը վրայ, Տիրքանա (գժուար ընտելանալիք) անունով առիւծ մը կ'ապրէր. շրջակայքի անասուններուն այնքան անխնայ յարգ կուտար, զանոնք իրեն իբր առօրեայ կերակուր գործածելով, որ խեղճերը օր մը ի մի հաւաքուեւրով, այսպէս խնդրանք ներկայացուցին առիւծին. Չեղք վեհափառութիւն, ինչո՞ւ համար այսպէս ամէնքս ալ շարդուինք. արտօնեցէք մեզ և մենք ամէն օր, Չեղի իբրեւ նուէր, անասուն մը պիտի բերինք Ձեր հաշին համար։ Եթէ այդ ձեզի համար հաճելի է, ըստ առիւծը, այդպէս թող ըլլայ։ Անկէ յետոյ, գոյացած համաձայնութեան հիման վրայ, առիւծը կը կերակուրէր, իւրաքանչիւր օրուայ համար հայթայթուած անասունով մը։ Օր մը, կարգը եկաւ ձեր հագաքի մը՝ որ այսպէս խորհեցաւ ինքն իրեն. «Վախի իբր հետեւեալք խոնարհութիւնը կրնայ ապրելու յոյս ներշնչել. սակայն, քանի որ, այսպէս կամ այնպէս, կորուսելու դատապարտուած եմ, ինչո՞ւ համար քծնիմ առիւծին առջև. ուստի, իրեն դանդաղօրէն պիտի մօտենամ։ Այդպէս ալ ըրաւ։ Առիւծը՝ իր քաղցէն տանջուաւ, զայրացած պոռաց հագարին երեսն ի վար։ Երկու՞ ալսքան յապաղեցար։ Ծագարը պատասխանեց. «Ես չեմ յանցաւորը ձա՞րան ուրիշ առիւծ մը բռնութեամբ կեցուց դիս, և երգում առաւ ինձմէ, որ իրեն պիտի վերադառնամ. եկայ, որ այս պարագան հաղորդեմ տիրոջ։ Առիւծը հայտնե՞րգ զոչեց. «Շուտով գնա և այդ ողորմելի արարածին տեղը ցոյց տուր ինձի։ Այն ստեղծ, հագարը առաջնորդեց առիւծը խորունկ հորի մը լճով և ըսաւ. «Թող տերս հոս գայ և տեսնէ. և ցոյց տուաւ հորի շուրին վրայ առիւծին հայելիացած պատկերը։ Առիւծը հպարտութեան փրցացած, ինքզինքը նետեց իր պատկերին վրայ և կորուսեցաւ միտաւր ընդմիջու։ Ուստի, կ'ըսեմ. Ան որ խելք ունի, ունի նաեւ զօրութիւն, բայց, յիմարը ինչպէ՞ս կրնայ զօրութիւն ունենալ։

12. — ՍՈՒՐԻԲԵՐԸ ԵՒ ՓՐԿԻՋՆԵՐԸ

Բարձր պատերով շրջափակուած վայր մը կար: Դուրսէն մարդիկ չէին գիտեր թէ ինչպիսի տեղ մըն է ան: Անգամ մը չորս անձեր որոշեցին անադուխով մը վեր մագլցիլ, տեսնելու ե հասկնալու համար թէ ի՞նչ կար հոն: Անմիջապէս որ առաջին մարդը յաջողեցաւ պատին վերիւ հասնիլ, ուրախութեան աղաղակ մը արձակելով ցատկեց ներս: Երկրորդը՝ նոյնպէս, շուտով բարձրանալով, ուրախութեան ճիւղեր արձակեց, և իր կարգին ցատկեց ներս: Նոյնը ըրաւ նաև երրորդը: Չորրորդը ևս, երբ յաջողեցաւ պատին դագաթի հասնիլ, ինքզինքը գտաւ ընդարձակ և գեղեցիկ պարտեզի մը առջև, քաղցրահամ պտուղներով և հովանուտ պուրակներով, առլըռու թէև զօրեղապէս փորձուեցաւ, միւսներուն նման վար ցատկելով, վայելիլ այդ սքանչելի տեսարանը՝ սակայն շուտով յաղթահարեց իր այս փորձութեան, և սանդուխէն ետ գեպի վար իջնելով, սկսաւ գեղեցիկ պարտեզին ուրախ լուրերը հաղորդել զուրսի մարդոց:

Պրահման՝ պատերով եզերուած այս պարտեզին կը նմանի: Ան որ կը տեսնէ զայն, իր իսկ գայտիքները կը մոռնայ, և, երանաւետ ուրախութեամբ մը առլըռու, վար կը խուժէ, լացարձակ ազատութեան (Մօթլային) տիրաւորու համար: Այսպէս են այս աշխարհի ազատագրուած սուրբերը: Բայց Մարդկութեան փրկիչները անոնք են՝ որոնք կը տեսնեն զԱստուծոյ, և, փափաքելով իրենց այս երջանկը իրենն ու երկնային տեսիլը բաժնել ուրիշներու հետ, կց մերժեն վերջնական ազատագրումը, և կամովին, այս աշխարհի վերածնունդի գծուարին գործին կը նուիրեն ինքզինքնին, որպէսզի առաջադրուած զոհութիւնը իր գերագոյն նպատակակէտին առաջնորդեն:

13. — ԲԱՆՏԱՌՈՐ ՓԱՅՏԱՅԸ

Փայտահատ մը՝ մօտակայ անտառէն իր հաւաքած փայտի վաճառումով, խեղճ ու կրակ ապրուստ մը հազիւ կրնար ձեռքի: Օր մը երբ Սաննիասինը(*) որչա անտառէն կ'անցնէր, ահաւ փայտահատը գործի վրայ և խորհուրդ տուաւ անոր որ յառաջանայ դէպի անտառին ներքնամասը՝ վտանկեցնելով զայն, որ այդ ընելով, շահաւոր դուրս պիտի գայ: Փայտահատը հնազանդեցաւ այս ցուցմունքին և յառաջացաւ դէպի անտառին խորը՝ ուր գտաւ ճանդան մը (սէնտրըլուռութիւն՝ սանտալափայտի ծառ) և մեծ ուրախութեամբ, ճանդանի գտնուած վայրէն աւելի անդին անցաւ և ի վերջոյ հանդիպեցաւ պղնձահանքի:

(*) Սաննիասինը կը նշանակէ իր կրօնական կեանքի անկախութեամբ ասիական համոզ Պրահման:

ՀԵՌԱԳԻՐ Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԷՆ

Ամենապատիւ

Տ. Սիլիբե Ս. Արեւայ. Տեղեկագիր

Պատրիարք Հայոց Սրուստովի

«Տիրոջ օգնականութեամբ Հոկտեմբերի երեքին Մայր Աթոռ Սբեդակաւորեալ, առաւ սանման կոստուած Մեր հովուապետական այցելութեան խորապէս միախառնուած եւ առաւել լաւատես: Կ'աղօթեմ մեր Սուրբ Անգէլեցւոյ պայծառութեան եւ միասնութեան համար: Եղբայրական սիրով եւ ողջունիւ:»

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

Կարողիկոս Ամենայն Հայոց

մը՝ ուրկէ, իր հետ կարենալ տանելու չափ կոնդեր կտրելով, տարաւ և ծախեց և մեծ շահ մը ապահովեց: Նոյն օրն իսկ, խորհեցաւ թէ ինչու՞ Սաննիասին իրեն առաջուց չյայտնեց թէ՛ ճանդան մը պիտի գտնէր, այլ միայն բաւականացաւ, յանձնարարելով որ դէպի անտառին խորը յառաջանայ: Յաջորդ օրը, պղինձ հաւաքելով, տարաւ լուկայ, ծախեց, և մեծ գումար մը շահեցաւ: Յաջորդ օրը, առաւ կանդ տանելու պղնձահանքը, շարժեցաւ դէպի առաւ, ինչպէս յանձնարարած էր Սաննիասինը, և, իբրեւ արդիւնք՝ հառաւ արծաթի հանք մը՝ ուրկէ բաւականաչափ արծաթ հաւաքելով, տարաւ ծախեց և աւելի մեծ գումար մը շահեցաւ: Այսպէս, ամէն օր թիւ մը աւելի առաջանալով, գտաւ սակիւ և ազատանդի հանքեր և, ի վերջոյ, մեծ հարստութեան տիրացաւ:

Իսկական և ճշմարիտ գիտութեան տեսչացող մարդուն պարագան ալ այսպէս է: Կարգ մը գերբնական և արտակարգ ուժերու տէր դառնալէ յետոյ, եթէ յառաջգիտութեան իր համբուսն վրայ կանգ չառնէ, ի վերջոյ, յաւիտենական ճշմարիտ գիտութեամբ օժտուած իսկական հարուստ մը կ'ըլլայ:

Քարգիւնց

ԲԱՐԳԷՆ ԵՊՍ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ «ՏԱԳՆԱԴ»Ը ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍԺՐ

ՍՈՒՏԻ ԵՒ ԽԵՂԱԲԻՒՐՈՒՄԱՆ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ. — Ով որ ինքզինքը գերին կ'ընէ ստութեան, կը կորսնցնէ ամէն հեղինակութիւն իր խօսքերուն մէջ, որովհետեւ ստութիւնը ի յայտ կը բերէ տկար հոգի մը, անապաւէն միտք մը եւ յոռի նկարագիր մը: Որքա՛ն ճիշդ է այն խօսքը թէ՛ ով որ պատրանքներու հետ կը խաղայ, ի վերջոյ զոհ կ'ընրթայ անոնց: Ա.Թոռոյ տագնապիկն նուիրուած մեր յօդուածաշարքին երրորդ մասը կը վերջանար հետեւեալ բառերով, թէ յետոյ տեղի ունեցան Պատրիարքական կիսաւատար ընտրութիւնները, հակառակ Բարձրագոյն Ատեանի եւ Նահանգային Դատարանի ազդարարութեանց: ՍՈՒՆ, ի 1957 ի Մարտի թիւին մէջ դրուած է Հաղորդագրութիւն մը՝ որ կը վերաբերի մեր յիշատակած գոյգ ընտրութիւններուն: Հաղորդագրութիւնը կը գրաւէ անեշան անկիւն մը, կէս էջ միայն, կարծես կ'ամլնայ իր հոն ըլլալէն, խեղաթիւրուած սուտ մը եղած ըլլալուն համար անտարակոյս: Այլապէս իբրեւ իմքագրակապ կրնար ծառայել, բազմաթիւ էջերու վրայ փոռւած: Առանց բառերու հետ խաղալու եւ ճամարտակ մտածումներու, րսենք Հաղորդագրութեան այդ պահուստունքին ամբողջ իմաստը:

Իրողությունը այն է որ երբ 17 Մարտ 1957ին, Ամմանի Բարձրագույն Ատեանը չուզեց միջամուխ ըլլալ Տեղապահի ընտրութեան գործին: Դակառակ որ այդ ընտրութիւնը ապօրէն եղած էր եւ Բարձրագոյն Ատեանի առջեւ դատը միայն ապօրէն ժողովով ընտրուողին դէմ չէր որ բացուած էր, այլ մանաւանդ Ներքին Դործոց Նախարարին՝ որ առանց նկատի ունենալու ընտրութեան ապօրինութիւնը, թոյլ տուած էր ինքզինքին վաւերացնելու զայն: Եղիշէ Սրբազանը այս դատը փոխադրեց Նահանգային Ատեանին առջեւ, որ ստանձնեց դատը, 20 Մարտ 1957ին, պատիրարքական ընտրութեան օրը եւ ընտրութեան ժողովին մէկ ժամ առաջ տուաւ իր վիճուր, որով կ'արգիւնէր ըլլալիք ընտրութիւնը դատի աւարտումէն առաջ: Նահանգային Դատարանի այս վիճիւր Ա. Աթոռ կը հազորդուէր նախ օրուան Կառավարիչ՝ Ատեան Պէյի միջոցաւ եւ յետոյ դատարանի պատգամաբերին ձեռքով, ժողովը սկսելէն կէս ժամ առաջ:

Իսկ թէ ի՞նչպէս կը ներկայացուի անկրին մը ծուարած ՍԻՌԻ Վերոյիշեալ Հաղորդագրութեան մէջ այս պարագան : «Ընտրութիւնը եւ յարակից եկեղեցական հանգիստութիւնները վերջացած էին երբ «Նորընտիր պատրիարք»ը Երուսաղէմի Կառավարիչէն ղրկուած նամակէ մը տեղեկացաւ որ Տէրտէրեան Արքեպիսկոպոսը կրկին դատաքցած էր այս անգամ Երուսաղէմի Շրջանային Դատարանի մէջ, եւ նոր հրահանգ հանել տուած էր ընտրութիւնը կասեցնելու : Սակայն ընտրութիւնը աւելի քան երեք քառորդ ժամ առաջ աւարտած ըլլալով՝ հանուած հրահանգը չի ծառայեց իր նպատաւին » : Դարծեալ կը կրկենեք, որքան բառ այնքան սուտ : Առածը կ'ըսէ, կովը կոտորէ՜ն՝ մարդը խօսքէն կը բռնեն : Ա. — Նահանգային դատարանը ընտրութեան վրայն Տիրան Արքագանի դատը ընդունեց ճիշդ ժամը 9ին, այս իրողութեան կրնան Պրայնլ Տիրան Արքագանի դատարան կանխուած փաստաթանը եւ Ս. Աթոռոյ Դիւանապետ Պր. Կարպիս Հինդլեանը : Բ. — Երուսաղէմի Կառավարիչը հեռաձայնով տեղեկացուց դատի պարագան Տիրան Արքագանին, եւ հրահանգեց որ ընտրութիւն չըլլայ առանց դատարանի արտօնութեան : Գ. — Ընտրութեան ժամը Միաբանական Ընդհ. Ժողովի համար ղրկուած հրաւիրա- գրերուն մէջ որոշուած էր 11ին, Տիրան Արքագանը քառորդ ժամ առաջ ժողովի կանգրդուն հաղորդուելիք վճիռէն : Այս պարագան յստակ կերպով ցոյց կուտայ թէ ինքը րանի հաղորդուելիք վճիռէն : Այս պարագան յստակ կերպով ցոյց կուտայ թէ ինքը տեղեկակ էր դատարանի վճիռին, եւ այս բոլորը կ'ընէր, իր թրջած ծխախոտը մաքա- տունէն վայրկեան առաջ փախցնելու նպատակով : Դ. — Դատարանի վճիռը իրեն գրա-

ւոր կերպով հաղորդուեցաւ ժողովի ժամկէտէն առաջ, հակառակ ձեռք առնուած ահաբարութիւններուն եւ Նահանգային Ստեանի վճիռը Վանք բերող պաշտօնեան ուշացնել ուզուող բոլոր հնչիւն փորձերուն: Ե. — Ամենէն կարեւորը, եթէ եղած ընտրութիւնը օրինաւոր եւ դատարանի վճիռն հակառակ եղած չլլար, Նորին Վեհափառութիւն Յորդանանի Թագաւորը չէր ուշացներ վաւերացումը եւ Տիրան Սրբազանն ալ ստիպուած չէր ըլլար տարուիչէս սպասելու, մինչեւ որ դատարանով հաստատուէին եղած ապօրինութիւնները, ի դերեւ հանուէին պատրիարք ըլլալու իր երջանիկ յոյսերը. աւելին՝ մինչեւ որ այդ քաղցր երազներու դազալը իրեն օղանաւ եղած, տրամօրէն մեկնէր իր իղծերու աշխարհէն: Յաւիտեանական է խօսքը, ով որ շատ կ'ուզէ քիչ պիտի տրուի իրեն, ով որ ամբողջը կ'ուզէ, ոչինչ պիտի գտնէ:

Ինչպէս կը տեսնեն մեր ընթերցողները, քայլ առ քայլ կը հետեւինք ՍԻՄՆԻ մէջ, Տիրան Սրբազանի օրով եղած յայտարարութիւններուն, Պաշտօնական Հաղորդագրութիւն անունին տակ, բոլորն ալ սուտ եւ խեղաթիւրումի ենթարկուած. խաբելու համար Նախ իրենք զիրենք եւ յետոյ բոլոր անոնք, որոնք կ'ուրօքէն հաւատք կ'ընծայէին ըրուածներուն, յետոյ իրենց կարգին մունետիկ ըլլալու համար սուտին ու կեղծիքին, համաձայն ջամբուած գարիին:

ԵՂԻՇԷ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ԱՐՏԱՔԱՍՈՒՄԸ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵՆԷՆ. — ՍԻՄՆԻ 1957 Մարի-Մայիս թիւին մէջ տրուած է ինը կէտերով, ցուցակը այն յանցանքներուն, որոնց վրայ հիմնուած, իբր թէ, Միաբանական Ընդհ. Ժողովը Միաբանութիւնէն արտաքսման իր վճիռը տուաւ Եղիշէ Սրբազանի նկատմամբ, եւ որոնք, իբր թէ, կարեւոր չափով հիմք ձառայած պէտք է ըլլան Եղիշէ Սրբազանի պատուազրկման վճռագրին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կողմէն տրուած: Հոս նոյնութեամբ կը դնենք պատասխանը ամբաստանագրի ինը կէտերուն, Եղիշէ Սրբազանի կողմէն տրուած, ի պաշտպանութիւն իր նկատմամբ յերիւրուած սուտերուն: Աւելորդ կը նկատենք արծանագրիւ ամբաստանութեան այդ ինը կէտերը մի առ մի, նկատելով որ տրուած պատասխաններուն մէջ կը նշուին արդէն անոնք: Պատասխանին մէջ զործածուած խիստ լեզուն արդիւնէ է, ինը կէտերով, Եղիշէ Սրբազանին վերագրուած յերիւրածոյ եւ անմարդկային զրպարտութիւններուն, ուր որքան բառ այնքան չարամտութիւն եւ մաղծ կայ ծարուած, Տիրան Սրբազանը եւ իր դաւադիր խմբակը բարացուցող: Ահա այդ գիրքը. —

Ամման, 25 Փետր. 1957

Գերապատիւ

Տ. Տիրան Արեւադ. Ներսիսեան

Երուսաղէմ

Ա. Արուոյս, այսպէս կոչուած, Պաթ. Տճօրէն Ժողովոյ կողմէն, որուն օրինաւորութիւնը աւարկելի է ինքնին սեղծուած այս կացութեանը մէջ, ինծի դիմուած ամբաստանագիրը, իր ինք կէտերով, մարդկային շարութեան եւ ինկաւորեան հազուապիւս նմոյս մըն է: Իմ ըսելիքս Զեզմով զիստուրուած ապօրէն ժողովին ըսելէ առաջ, հակիրճ կերպով պատասխանեմ իբրեւ ամբաստանութիւն ինծի դէմ յերիւրուած սուտերուն:

Ա. — Մեր Տեղապահութեան ծօրք տարիներուն մեծ պատճառական ընտրութիւն չենք բրած որովհետեւ

1) Միաբանութիւնը երկիցս, Զեր ներկայութեան, միաձայնութեամբ ուզած է որ յետագուի պատճառական ընտրութիւնը, տիրող բաղադրական կացութեան պատճառաւ: Միաբանական Ընդհ. Ժողովոյ մեր եղբայրակիցները կրնան վկայել ամենամեծօր այս իրողութեան:

2) Միաբանութեան համար այդ օրերուն տաս աւելի կենսական եւ սեղծուած կացութիւնը գիմաւորելու գործը, բան փառասերները զոհացնելու պատրաստ, որոնք այսօր պատրաստ են ամեն ինչ զոհելու, պատճառական զանիւն վրայ սողոսկելու համար:

3) Եթե ամբողջապես կորսնցուցած չէ՞ Ձեր գիտակցութիւնը, պէ՞տք է յիշե՞ք որ 'Իոյ՛լ իմ փոխ ունի՛ք երեք նամակներ, որոնց մէջ կը թելադրե՛ք յետաձե՛լ պատրիարքական ընտրութիւնը՝ մինչեւ կարգադրութիւնը Արաբներու եւ Հրեից միջեւ եղած անհամաձայնութիւններուն :

Բ. — Արեղոյովին ճիշդ չեն նաեւ ամբաստանագրի երկրորդ կէտով մեզի վերադրուածները, ուր կ'ըսուի թէ մեր Տեղապահութեան Երջանին մե՞նք չենք կիրարկած Միաբանական Կանոնի ինչ ինչ տրամադրութիւնները, չենք յարգած Ընդհ. եւ Տնօրէն Ժողովները կանոնաւորապէս գումարելու սկզբունքը, որուն հետեւանով, իբր թէ, երկար տարիներ Միաբանական տարեկան հաշուհաշուութիւնը չէ ներկայացուած :

1) Նախ կը մերժենք այն վերադրումը թէ մենք կանոնաւորապէս չենք գումարած Տնօրէն Ժողովները : Գալով Միաբանական Ընդհ. Ժողովներ կանոնաւորապէս չզուժարեալ խնդրին, առտը պատասխանաւոր են ինձմէ առաջ եւ ինձմէ վերջ, նախ Միաբանական Ընդհ. Ժողովը, որ ժամանակին չէ պահանջած զանոնք եւ յետոյ Տնօրէն Ժողովները, որոնք յաճախ թերապան ճիշդ աշենին իրենց հաշուհաշուութիւնը ներկայացնելու : Եթէ համբերութիւն ունենա՞ր կորդալու յիշեալ Երջանի Միաբանական Ընդհ. Ժողովի տեսնագրութիւնները, պիտի տեսնե՞ք որ միակ անձը որ մեղադրանքի ենթարկած է Տնօրէն Ժողովներու այս թերացումը, պահանջելով երկիցս եոյթիսկ անոր հրաժարականը, մենք եղած ենք : Դժբախտաբար ասկէ աւելին չէինք կրնար ընել, չունէինք Ձեր իմաստութիւնը եւ ոյժը, Ընդհ. եւ Տնօրէն Ժողովները պատասխանաւոր յայտարարելով՝ վստելու զանոնք Միաբանութեւնէն :

2) Շուրջ հինգ ամիսներ առաջ, Միաբանական Ընդհ. Ժողովը, նկատի ունենալով հանդերձ վերոյիշեալ պարագաները, ընդունեց եւ վաւերացուց այս բոլորը. հետեւեալ այս պարագան վերստին անդրադարձութեան եւ ամբաստանութեան ճիշդ ընելը կը նշանակէ չընդունիլ նախ Միաբանական Ընդհ. Ժողովի որոշումները, երկրորդ՝ անհարկի այս մեղադրանքով կ'ապացուցե՞ք թէ որքան բարձրորակ է Ձեր չարութիւնը մեր հանդէպ, որ չի վայելեր Ձեզի նման *քրիստոնէաշունչ* եւ *մարգարոն* եկեղեցականի մը, ինչպէս կը զաւանդի 'Իոյ՛լ գծեց :

Գ. — Մերժելով կը մերժենք հետեւեալ վերագրումները թէ խղմնօրէն չենք կատարած Տեղապահութեան մեր պատճենը, թէ հաշիւ չենք ներկայացուցած մեր կատարած հաշվաւորութիւններուն համար, թէ առանց պատկան Մարմիններու հաւանութեան անհարկի նամբորդութիւններ կատարած ենք Մերձաւոր Արեւելի մէջ, թէ Տեղապահի եւ Լուսարարապետի ամսական հաշիւները կանոնաւոր կերպով չենք տուած, թէ հոգ չենք տարած Ս. Տեղեաց պաշտաւորեան եւ Միաբանական ու վանական կենցաղի բարւոք ընթացիկն, եւ թէ կրօնական պարտականութեանց մեր թերացումով յռի՛թ օրինակ հանդիսացած ենք Միաբանից :

1) Մենք խղմնօրէն կատարած ենք Տեղապահի մեր պատճենը, մեր կարողութիւններու ներած չափով եւ բացառիկ յաջողութիւններով : Մեր ընտրութենէն անմիջապէս վերջ երբ Արքուք հալալական եւ անտաւական ամենեւնի ծանր կացութեան առջեւ եւ, մեր առաջին գործը եղաւ վերակազմել տարիներէ ի վեր հալալուած վարչական մարմինը : Հանգանակութեան համար, իբրեւ Ս. Արքուք Նուիրակ, Հիւսիսային Ամերիկա դրե՞լ Լոզո. Տ. Սերովքե Վրդ. Մանուկեանը : Ժընէվի Միջազգային Ժողովին, Ս. Արքուք ներկայացուցիչ նշանակել Ձերդ Գերապատեալութիւնը : Ս. Արքուք անմիջական ծախսերուն համար անձամբ նշխար տրեալ, 16,000 ոսկիի փոխառութիւն ընելու եւ բերելու համար. փոխառուներու ցանկը կրնա՞ր գտնել թէ՛ Ս. Արքուք Նիւմիսից Դիւանատան եւ թէ՛ Գանիի Եւրոպայի դարձնին մէջ : Գալով Հնդկաստանի հանգանակութեան, որուն կ'աշխարհուի, Հանգանակիչ Մարմին հաշուհաշուութեան գիրը կը գտնուի գրասեղանիս դարակին մէջ. կրնա՞ր համեմատել Ս. Արքուք յանձնուած գումարին հետ : Իսկ եւրոպայի նամբորդութեան ընթացիկն, հանգանակութիւն չէ եղած, այլ միայն սաներ ուրանագրուած են զանազան ազգայիններէ եւ ամբողջ դասարան մը՝ Վսեմ. Ներսէս Կիլիկեցիներին կողմէն : Վերոյիշեալներու ցանկը կրնա՞ր գտնել Ժառանգաւորաց Վարժարանի եւ Ընծայարանի Տեսչին փո՛ղ եւ կամ Լոնտոնի Կաթ. Պատնիւրակ Գերո. Տ. Պապի եպս. ի մօտ, կարենա՞լ ճշդելու համար սաներ պանդոկներու ցանկը եւ տուած գումարներու փոխակը :

2) Դպրով Մերձ. Արեւելի կոստրոն մեր ճամբարողութիւններուն, կ'ակնարկուի աճ. տուես Ամենայն Հայոց Կարօքիկսի մեզի տուած պատրասկանութիւններու գործադրութեան, զիստուրաբար Կիրիկիոյ Կարօքիկոսական ընթերցեալն առնուրեւմբ: Մենք մեր տրամադրութեան ներքեւ ունինք այդ ուղղութեամբ մեզի տուած հրահանգադրե, եւ որ եւեւ ասեմ կրնամք ներկայացնել առ որ անկ է: Յետոյ մենք միտ տեղեակ պահած ենք Պատ. Տնօրէն Ժողովը մեր բոլոր ճամբարողութիւններու մասին: Այս տեսակետով մեր միակ տես. ցումը այն եղած է որ «Սիւննի» եւ արտաքին Մամուլի կշեռուն մեզ փառաբանել չենք տուած մենք զեղբ, ինչպէս կ'ընեն այսօր Ձեզի նման ունայնամիտներ:

3) Մեր Տեղապահի եւ Լուսաւարապետի հաշիւները, որոնք ուրիշներու կողմէն բռնուած են, միտ ալ կանոնաւոր կերպով ներկայացուած են. կրնաք հաստատել զանոնք վերոյիշեալ պատճառներու յատկ հաշուեցեւերէն:

4) Դպրով Ս. Տեղեաց պայծառութեան, մեր տրջանին ոչ միայն իրաւունքներ չեն կորսուած, ալ չիրաւորուած եւ կորսուած իրաւունքներ չաճուած են: Պատ. Տնօրէն Ժողովոյ ասեմադրութիւններուն մէջ կրնաք գտնել Ս. Աստուածամօր Տանարի նորոգութեան, Ս. Լուսաւորչի մատրան ուս մնացած պատկերազարդում, Ս. Մնկեան Այրի սանդղութեան, Ս. Մեր Տեղապահի վերահաստատում, Ուսարարական Տեղւոյն ճաղի նորոգութեան, Յայններու, Հասկներու, Դպրիներու եւ Ասորիներու հետ Ս. Տեղեաց մէջ մեր ունեցած իրաւական հարցերու պարագային մեր ցոյց տուած ոչ միայն նախանձախնդրութեան, ալ նաեւ մեր իրաւունքներ արժեւորել զիստաւոր ուղղութեան մասին այնքան բան, որ ամենեւնի անգիտակառ բանաստեղծներն իսկ կրնայ գոհացնել, մանաւանդ զանոնք՝ որոնք մաս եւ բաժնի չունին արիւնով եւ հերոսական նիգիրով պատեպտուած այս արդիւնին մէջ:

Դ. — Բնաւ չենք յաւակնած, մանաւանդ յանդգնած, ամբասիրել եկեղեցական կոտորածի, բայց կը խորհիմք քէ այս կէտին մէջ եւս մեզ ամբաստանողներու մէջ հազիւ քէ գտնուին հոգեւորականներ, որոնք կարենային պարծնել հոգեւորականի վայել իրենց կենցաղով: Հետեւաբար գործածելով զպիւրներու եւ փարիսեցիկներու ուղղուած մեր Տնօրէն խօսքը կ'ըսենք. «ամենեւնի ի ձեռք նախ նա ընկեացէ քառ»: Ամբաստանադրի այս կէտի մասին պիտի ուզէի լռութեամբ անցնիլ, սակայն լրբութեան սահմանը անցնողները բարոյական իրենց արժեքափն բերելու համար, ստիպուած են շատ հարեւանցի մասնաւորութիւններով ըսել անհրաժեշտը:

«Մեր հոգեւորականի անվայել կենցաղը» զայրակեցուցած է եղբ մեր օրերու փարիսեցիկներու խմբակը, որոնք տակաւին Սարկաւազ, կը շնային Բեքլեհիմի ծառերուն տակ, իբրեւ նախերգանք իրենց ուղագայ սուրբ կոչումին. շնացողը եւ շնութեան ականատեւները պատրաստ են այս մասին տալու իրենց վկայութիւնը: Որոնց նախկին ճշանդները եւ այժմու բարեխառնութիւնները, տակաւին քանի որ ամբողջ եւս, փառանքաւոր դուրսերու քառին, Բիզիկական են ներսական լայն զոհողութիւններով, ազանդիլու համար երկրէն վարուածին վերադարձը: Մարդեր, որոնց կենցաղի մասին Ամերիկայէն ստացուած եւ մեր տրամադրութեան տակ եղած նամակները շատ բան կը պատմեն, այլ ամբասիր հոգեւորականներու կենցաղին վերաբերեալ: Նախանձախոյզ հոգեւորականներ, որոնք իրենց համարաւորան մուտքի քեզ աղչիկներու հետ կը պատրաստեն, երկու տարիներէ ի վեր, դոնքալ մեկակցութեամբ: Ամբասիր վկայութիւններ, որոնք տար տարիներու բանաստեղծութեան արժանի են, ուրիշներու պատկեր զոյցած ըլլալուն համար, յետոյ միտքաբերելով զանոնք Պէյրութի պանդոկներուն եւ Կ. Պոլսոյ գրաստաններուն մէջ: Բարոյականի ասպետներ, որոնց օգանաւորութիւններու գրած նամակներու քիւր տառնակներու հասած է, բոլորն ալ մեր տրամադրութեան տակ: Սեռային հիւանդներ, որոնք իրենց զուլար բերելուն չափ անպատկառօրէն ուրիշներու ձեռք են նետած, վաւառօրէն, բազմաթիւ անգամներ վարուելով ունեւերէն եւ հրաւանդներէն: Ուրիշներ տակաւին, որոնք Նիկիեցող մէջ են բարօրենք ու ընթացիկն նորահաս աղջիկներու հետ ժամադրութիւններ կը տակարարեն: Կարելի է երկարել շարք այս կնոջիկներուն, որոնք այսօր, Ձեր բարձր հովանքիկն ներքեւ, բարոյական մարդերու զլամիդ հագած, պատելու են նստած: Տակաւին չեմ խօսիր ներմակամօրուս

գողերու, հողերու լանդսներու, ժանկոտած պղինձներու, բարոյական ամեն կեղերով լե-
ցուն թուռառամիտներու մասին, որոնք եթէ գիտակցէին իրենց ոչնչութեան, օրիս չհամար-
ձակէին ընդ ականք հալիլ մէկու մը՝ որուն կօծիկներու խաղճն անգամ փակելու արժանի չեն:

Ե. — Ինձի վերագրումը զրպարագրէն լուր չունիմ, սակայն ստորագրութիւնը իմն է: Հոս տեղը չէ բանալու այս ուղբերգութեան իրական ծայքեր, ուր զրպարտուողն ու զրպարտողը կարելի է հաւասարապէս զոհեր նկատել: Իրողութիւնը այս կերպ յայտարարել չեսոյ, քոյլ կուտամ ինզկինքնա ըսելու թէ ինչ որ ըսուած է այդ զրպարագրին մէջ իմ ճշգրիտ գաղափարն է՝ հարաայայտել Ձեր մասին: Երբ Ձեզի չափ չար լլլայ՝ Ձեզ վաւերութիւն համար, որպէսզի գոհացում սամ ինձի վերագրումը անձնական եւ գտնու նպատակներուն, ինչպէս կ'ուզէք ըսել, առօր համար կան տաս անգամ զօրաւոր միջոցներ: Միաբանութեան բոլոր անգամները խլիքի մօտ կ'ընան վկայել թէ արտումով մը եղած չեմ բնաւ նման անոնց՝ որոնք այսօր այդ տեսակով փառքին հասնելու համար վաւեր նաւաւաւանքի են վկայածներ: Իսկ եթէ ուզեն Ձեր ինչ լլլալը յայտնել պետեալութեան, զիտէք թէ ունիմ տաս ըսելիք բաներ, եւ պէտք չունիմ սուտ յերկարանցնելու եւ անխիղճ զրպարտութիւններու քաւաւինքի, որուն մէկ նմոյշն է ինձի զգուշած խնդրոյ առաւել մեղադրագիրք:

Զ. — 19 Սեպտ. 1956ին, մենք, մասամբ վնական գործերով եւ գլխաւորաբար պատասխանելով Ն. Ս. Սժուրին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բազմաթիւ նշանակներու, նախ Եւրոպայ եւ ապա Հայաստան մեկեկեցանք։ Մեր Եւրոպա մեկնելու սեղեկացուցած էինք Պատ. Տնօրէն Ժողովոյ եւ մասնաւոր գրով՝ մեզի փոխանորդ նշանակած էինք Դերե. Տ. Հայրիկի եղբւր.։ Այդ յիշգրտաբար այժմ կը գտնուի դատարանի մօտ, մեր քղաքաճարին մէջ։

Իսկ Յուդաանան մեր վերադառնալին յետոյ մեզի արգիլուեցաւ Վանք մենել, հրահանգովը Վանքի նոր փառաւոնին, որ պահակախումբերով կը հսկէի, արգիլելու մեր մուտք այն Հաստատութեան ներս, որուն տարիներու սպասանորն ու պէտք եղաւ: Այս պայմաններուն մէջ, շատ քանակաւ ե քէ չէի կորսաւ կապ պահել Միաբանութեան հետ, որ չարամիսներու Կրդուով գիւ թնամի յայտարարած էր եւ արգիլած ամեն յարաբերութեան:

Է. — Ես բնաւ Ն. Ս. Օձուրին Վեհափառ Հայրապետին չեմ քսած քի պիտի քաշուիմ ամեն գործէ. այս թելադրութիւնը Կաթողիկոսին քրտմ էին Գարեգին Պատրիարքը եւ ուրիշներ, եւ Վեհափառը անոնց բերնով խօսեցաւ մեզի երբ էշմիածին կը գտնուէինք: Մենք Վեհափառին յայտնած ենք միայն «երբ Երուսաղէմ երթաւ եւ ըստածին պէս, եթէ Միաբանութիւնը յայտենի Հնգն. Ժողովը չուզէ իմ Տեղապահութիւնս, կը հրաժարիմ եւ կը քաշուիմ բոլոր գործերէ»: Սակայն 'Իսկ եւ Ձեր ամբարիւստները չուզեցիք նոյնիսկ որ ես Վարդ վերադառնամ, հրաժարակցան ու համարա չալու իմ եօթնամեայ Տեղապահութեանս մասին, ստատափանդ մեր նկատմամբ Ձեր յերկուստ իննագլխեան սուսերու յայտնութենէն անուրէշ:

[illegible]

Գարումներուն, զիս դասապատրէն կ'ուզէր։

Պուրեան Պատրիարքէն սկսեալ մինչեւ մեր հետեանալը երեսօղակէն՝ վաճախած իշխանութեան գերագոյն ճիգն ու իմաստութիւնը եղաւ՝ չխառնել ժողովուրդը պատրիարհաբանի իշխանութեան յատուկ եւ անոր իրաւասութեան պահանջող խնդիրներուն։ Պուրեան պատգամեցաւ համար զԱթոք, չեմ գիտեր ինչէն, Վառնն ու ինքզինքնիդ ժողովուրդին լանձնացեցիք։ Այս պարագան կը բաւէ հաստատելու համար միջոցներու մէջ խտրութիւն չլինելու։ Ձեր տեսուծայնութիւնը։ Եւ պղտոր ջուրի մէջ որսորդութեան ելած տիրանուշակ շարաւորածները, աճեն զոյնէ եւ խմբաւորումէ, լայնօրէն կ'օգտագործեն մանկամտութիւնը աճողները՝ որոնք յետոյ պիտի անգրագիտեան քի կ'ընենք զոր գործածելու ելած են, շարաւոր պիտի խաբէ զիրենք։

Ը. — Մենք մեր կոչով, ուղղուած երեսուցեան ժողովուրդին, թե՛ կ'ուզեինք թէ մեր բոլորականութեան անմահ եւ անկասկածեալ մարգերու կողմէ սարսափալուծ լուրերը ճիշդ չեն, թէ մենք յոյ, դրամաուրք ու զանազան կողպասած ու փախած չենք եւ պատրաստ ենք գալու եւ օրինաւոր Մարմիններու առջեւ տնայնացի մեր համար, հերքելով ամբողջապէս մեր մասին ելած անհիմն հարաձայնութիւնները: Դուք *Տեղապահ Ս. Աթոռայ* մեր անուարկութեան, աշխիւ եթէ Ձեզի համար յանցանք է, ինչի համար Ձեր ապօրինութեանց դեմ բողոքի յայտարարութիւն մը եւ իրաւունք մըն է միանգամայն:

Թ. — Մենք մեր հեռագրով սոսի հասել չենք ուզած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, այլ յայտարարած ենք նմանութիւնը: Բայց կը գործադրուի Ձեզի, յուսաւորոյս Տիրան Մեղաքան, Դուք չե՛ք փախչել, ինչպէ՛ս ձեր հա՛ւի՛ պատահալիքը, «Եւրոպայէն» բերքի մէջ հրահարակուծ, սոսի հանողը: Դուք չե՛ք իմ մօտ գտնուող նմանակին հեղինակը, ուր հշիթածինն ու իր գանձակները ոչնչութեան վերածելէ յետոյ, մինչեւ դժոխք կ'իջեցնէ, եւ այժմ փարիսեցի լայն պատմութեան հաղած, հեղինակութիւններու կրթնած, անոնց անունով կը խօսի, միամիտները թուրքու համար:

Դառնով ամբաստանագրի վերջաւորութեան մեզի ուղղութեան հրաւիրող հինգ կէտերուն՝ անոնց համար լսելիս ըսած եղալ արդէն, մասնաճիւղ ընկնով եւ հերքելով ամբաստանագրի սոսի եւ ծածկելի վերադարձները, որուն յարկի տարակին մէջ հազիւ քանի մը ցտեղի հասիկներ կարելի ըլլայ որոշել:

Օրինաւորութենէ գուրկ ձեռնէ ժողով մը կրնայ իր ուզած վերադարձները ընել մեր հասցին, ամպայն մենք զիսեմք թէ ով ենք եւ ինչ ենք ըրած իբրեւ ծառայութիւն եւ զոհողութիւն մեր պատկանած Հաստատութեան եւ Ուխտին, որմէ կը մնանք անբաժան թէ մեր հոգիով եւ թէ մեր մարմնով:

Այս առիթով պիտի խնդրենք Միաբանակից բոլոր եղբայրներէս որ անգրագաւանային թէ ինչ նախընթաց եւ ապէս կը ստեղծուի, երբ բունութեամբ եւ ապօրին միջոցներով ստեղծուած որեւէ մեծամասնութիւն բոլոր այլ ինքնակին ամեն ինչ արդար եւ օրինաւոր նկատելու, յանգելու համար այս կարգի կամեօս ու իմանալ որոշուին:

Կը յայտարարեմ նոյնպէս թէ իմ մասին եղած ամբաստանագիրը, արդիւնք հակառակութեան եւ չարութեան, համաձայն չէ մեր Միաբանական Կանոնի 15րդ յօդուածի տրամադրութեան, երբ մանաւանդ վատարելու սպառնալիքին ներքեւ գտնուող բարձրաստիճան եկեղեցական մըն է եւ գլխաւոր Հաստատութեան:

Կը վերադառնամ բացատրութիւն յայտնելով Ձեզի. —

ա) Սոյն գիրը կը դրկենք առ ի լուսաբանութիւն միայն գաղափարաւ մասը:

բ) Ընդհանուր եւ Տնօրէն ժողով կոչուած այժմու Մարմիններու կողմէն դրկուած գիրերը եւ առնուած խոյրեր կը նկատենք բացարձակապէս անհիմն եւ ապօրին, որքան ասեմ որ հրաժարած չենք մեր պատգամներէն եւ կը մնանք միակ իրաւասուն, գումարելու այդ ժողովները:

գ) Ձեր ամբաստանագիրը հիմնականին մէջ սպառնալիք մըն է, որպէսզի հրաժարինք մեր իրաւունքներէն եւ ես առնենք գաղափար: Դիտել կուտանք Ձեզի թէ որքան ասեմ որ Դերագրի Առեանք չէ եւս ուր կը վերջոյ այս մասին, Դուք իրաւունք չունիք որ եւէ քալ տանելու յանուն Միաբանութեան, ինչպէս իրաւունք չտուեցաւ Ձեզի կատարելու պատրաստական ընտրութիւնը, որովհետեւ Ձեր հանգամանքը խնդրող առարկայ է անհաշիւ: Հետեւաբար, որ եւէ քալ այս ուղղութեամբ օրինաւորութիւն պիտի նկատուի ո՛չ միայն Միաբանութեան Կանոնին՝ այլեւ պետական օրինաց:

Առաջի ի կարգ եւ ի խոհեմութիւն կը հրաւիրեմ Ձեզ, առիթ չստանալու բարդութիւններու եւ անուանակոչութեանց. եղածները, կը խորհիմք թէ, հարկը տուանք համար կը բաւեն, իբրեւ անորդանք մեր տնտես եւ իբրեւ տնտես փառաբանութիւն Ձեր ոչ մեծութեան, որուն վայել են բոլոր գործադրուած լրբութիւնները, ամեն:

Աղօթակից:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԺԱՊԻՍԿՈՍՈՍ ՏԵՐԶԵՐԵԱՆ

Պատրիարքական Տեղապահ Ս. Աթոռայն Երեսուցեմ

(Շարունակելի՛ 4)

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱԿԱՆՔ - ԲԵՐԿԱԿԱՆՔ

● Եր. 3 Սեպտ. — Կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, ի գլուխ Միաբանութեան, իր առաջին պաշտօնական մատարքը դործեց Ս. Յարութեան Տաճար, ուր նախագահի նշանակումով մատարքի մասնակցեցին Ս. Յարութեան մէջ պաշտօնական երեկոյան ժամեր, զուխիւնն ու նախատեսակը: Ապա կատարուեցաւ Տօբիթեան Սրբառեղեգաց այցելութեան նշանակումով թափօր Տաճարէն ներս թափօրապետէն էր Հոգը. Տ. Կիրակի Վրդ. Գարիկեան:

● Կիր. 4 Սեպտ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարի մեր վերնատան նրախաւար Ս. Աստուածածնայ մատարան մէջ Ըստ սովորութեան, պատարագին էր Տաճարէն Տեառնը՝ Լոգը. Տ. Ժիրարք Արք. Թաշեան:

● Բշ. 5 Սեպտ. — Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ նախագահեց Գերշ. Տ. Հայրիկ եպոս:

● Գշ. 6 Սեպտ. — Ս. Յովսիփայ եւ Աճնայի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Գեթեմանի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին մէջ, Հայր Յովսիփի գերեզմանին վրայ: Ըստ սովորութեան, պատարագին էր Տաճարէն Տեառնը՝ Լոգը. Տ. Մամրէկ Վրդ. Մարգարեան:

● Եր. 10 Սեպտ. — Նախատեսակին ի Ս. Տափօր նախագահեց Գերշ. Տ. Հայրիկ եպոս:

● Կիր. 11 Սեպտ. — Գիւն Գուլայ Ս. Աստուածածնայ: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Գեթեմանի Ս. Ա. Աստուածածնայ Տաճարին մէջ, Տփրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ: Ժամաբարէն էր Լոգը. Տ. Կիրակի Վրդ. Գարիկեան: Երթաւ թափօր Տաճարէն ներս թափօրապետէն նախագահեց Գերշ. Տ. Հայրիկ եպոս. Առյանեան:

● Կիր. 18 Սեպտ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութեան, մեր վերնատան մէջ, Ժամաբարէն էր Լոգը. Տ. Կորնէկ Վրդ. Մանուէլեան:

● Գշ. 20 Սեպտ. — Ս. Կոյսի ծննդեան: Նախագահեց Նախատեսակը պաշտուեցաւ Մայր Տաճարին մէջ, նախագահութեամբ Գերշ. Տ. Նորայր եպոս. Պաշտօնական:

● Գշ. 21 Սեպտ. — Իմուկ Ս. Աստուածածնայ: Առաւօտուն, Գերշ. Տ. Նորայր եպոս. զխաւարութեամբ, Միաբան Հայրեր ինքնաշարժերով մեկնեցան Գեթեմանի ծորը ու ձերաշափառով մատարքը դործեցին Ս. Աստուածածնայ Տաճար, ուր Տփրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ տրուեց նշանակումով թափօր Տաճարէն ներս թափօրապետէն էր Հոգը. Տ. Ներսէս Վրդ. Բապունեան:

● Եր. 24 Սեպտ. — Տօն՝ Եկեղիսի ի նուազախ Ս. Խաչի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարին մէջ, նախագահութեամբ Գերշ. Տ. Ներսէս Վրդ. Բապունեան:

— Կէսօրէ վերջ, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, ի գլուխ Միաբանութեան, ձերաշափառով մատարքը դործեց Ս. Յարութեան Մայր Տաճար, ուր նախագահի երեկոյան ժամերգութեան եւ իւղիւնարացի մեծահանգեալ նախատեսակին, որմէ հետք Ս. Նախագահութի մատուցը նշանակումով մատարքի մատարքը Ս. Գլխադրի մատուցը Աւագ Սեպտեմբեր, ու թափօրով բարձրացաւ Պատրիարքարան:

Գիւն Գուլային, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցան եկեղեցէի եւ Հոգման կարգեր. Հանգիստապետէն էր Գերշ. Տ. Հայրիկ եպոս, Առյանեան:

● Կիր. 25 Սեպտ. — Տօն՝ ՎԵՐԿԱԿԱՆՔ Ս. ԽԱՅԻՆ: Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը իր Պատրիարքարանէն մեկնեցաւ Ս. Պատարագը մատուցը Մայր Տաճարի Աւագ Սեպտեմբերի վրայ, իրեն կը սպասարկէին Լոգը. Տ. Առյանեան եւ Լոգը. Տ. Ներսէս վարդապետները: Ս. Պատարագի արարողութեան մասը, մէկ ժամ տեղաւորութեամբ, ճաշաւարի մէջ Ամանի ռատիօկայանէն, որտէղ ընկալուեց Ս. Պատարագը կարգաւ թարգմանութեան տունին շուրջ ձայն մերձէն առաջ, ըստ ընկալուելու սովորութեան, կատարուեցաւ հոգեւորականութեան նշանակումով պաշտուելու: Ս. Ամանայի եւ ազգի բարեբարներ կատարուեց իրենց Մեկնութեան եղբարք հոգեւորականութեան, նախագահութեամբ Գերշ. Տ. Հայրիկ եպոս: Ս. Պատարագին հետք, Միաբանութեան եւ ժողովուրդի ղեկավարութեամբ թաղուեց շարժարան Պատրիարքարան, ուր Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը իր օրհնութիւնը տալէ հետք թափեց թաղուելու մէկնակալ Ս. Պատարագի խաչարարութեան մէջ վերջ, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ իւղիւնարացի մեծահանգեալ Ամանաւանդը ի ներկայութեան ժողովուրդի մատար թաղմանութեան, Հանգիստապետէն էր Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը:

● Բշ. 26 Սեպտ. Տփրամուկ մեկնեց: Մայր Տաճարին Ս. Գլխադրի մատարան մէջ պատարագեց Լոգը. Տ. Առյան եպոս. իւղիւնարանէն Աւագ, Գերշ. Տ. Առյան եպոս. Գաղաթեանի նախագահութեամբ, կատարուեցան իւղիւնարանէն կարգեր: Ս. Մայր Տաճարին մէջ:

Բ) Գաւիթը՝ Տ. Կիրակի Պարքի ի իմունի վրայ, Գ) Նիւ կրտստան առժմ. գերեզմանատան մէջ, Դ) Եւ Զամ-Թաղի 3 մէջ:

ՊԵՏՈՒՆԱԿԱՆՔ

● Եշ. 1 Սեպտ. — Լոգը. Տ. Գաւիթ մեկնեցաւ Սահակեան Նշանակութեան Հոգեւոր Նովի Ամանին եւ շրջակայից:

— Առաւօտուն ժամը 10ին, թաղաքիս Անկիւնեան մեկնեց. Գերշ. Տ. Մաքսիմեան եւ Արար Անկիւնեան եպոս. Գերշ. Տ. Ներսիս Գաւիթն այցելեցին Պատրիարքարան, շնորհակալութեամբ Ամեն. Ս. Պատրիարք Եւր զանակալութիւնը:

Զ Ե Կ Ո Յ Ց

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՇԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ԱՄԵՆԱԹՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Ն. Ս. Օ. Ց. Ց. ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի

ԱՅՏՆԼՈՒԹՈՒՆԸ ԼԻԶՊՈՆ

Պատասխանելով Կեդր. Վարչութեան հրաւերին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ն. Ս. Օ. Ց. Ց. Վազգէն Ա. բարեհաճեցաւ այցելել Հիմնարկութեան, ի Լիզպոն, ընկերակցութեամբ իր հետեւորդներուն, Վրաստանի Սուաքնորդ Տ. Կոմիտաս եպս. Տէր-Ստեփանեանի, Կաւազանակիր Տ. Նոյնի Վրդ. Սարգիսեանի եւ Հոգեւոր Խորհուրդի քարտուղար Պր. Հայկ Առաքելեանի:

Գալով Պուլտոս Այրէսէն, Նորին Վեհափառութիւնը օդային ճամբով մայրաքաղաքս հասաւ Ուրբաթ օր 9 Սեպտեմբերին, ժամը 21ին:

Օդակայանը Ն. Վեհափառութիւնը ընդունելու փութացած էին Նախարար Պր. Քառէիւու տէ՛ Ծրէթը՝ որ կը ներկայացնէր Փորթուկալի Կառավարութիւնը, Հիմնարկութեան Նախագահ Տրթ. Ժօզէ տէ՛ Ազէրէտու Փէրտիկաս, Հիմնարկութեան Կեդր. Վարչութեան անդամներ՝ Պր. Գէորգ Լ. Էսանեան եւ Փալմէլայի Դուքսը, Հիմնարկութեան Հայկական Բաժնի Տնօրէն Պր. Ռոպէճ Կիւլպէնկեան, Հիմնարկութեան Միջին Արեւելքի եւ Հայկ. Բաժնի պաշտօնէութիւնը եւ Լիզպոնեան սակաւաթիւ Հայերը:

Օդակայանի հիւրասրահին մէջ Ն. Վեհափառութիւնը արտայայտեց իր ուրախութիւնը գտնուելու Փորթուկալեան հողին վրայ, որուն ազնիւ ժողովուրդին ծոցին մէջ եւ բարեխնամ Կառավարութեան հովանիին տակ կը գործէ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը:

Այնուհետեւ Նախագահ Տրթ. Փէրտիկաս եւ Պր. Գ. Լ. Էսանեան առաջնորդեցին Վեհ. Հայրապետը եւ իր հետեւորդները Ալիշ պանդոկը, ուր հաստատուած էր մեր Հիմնադիրը իր Լիզպոն բնակութեան ամբողջ տեսողութեանը: Ն. Վեհափառութեան յատկացուցան այն յարկաբաժինները՝ ուր բնակած էր մեր Հիմնադիրը:

Յաջորդ օրը, Շաբաթ 10 Սեպտեմբերին, այցելելով Փորթուկալի Հանրապետութեան Նախագահութեան Պալատը, Վեհ. Կաթողիկոսը ստորագրեց Հանրապետութեան Նախագահ Մովսէս Ամիրբեյի Թումաշի Ռսկնմատեանին մէջ:

Յետոյ հանդիպում մը ունենալէ ետք Փորթուկալի Կարտինալ-Պատրիարք Ն. Վսեմութիւն Կոնզալվը՛ Սէրէժէրիայի հետ, որուն ներկայացուցիչը նախապէս բարի

● Գշ. 6 Սեպտ. — Առաւօտեան ժամը 9ին, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, ընկերակցութեամբ Գերշ. Տ. Հայրիկ եպս. Առանեանի, Հոգշ. Տ. Յակոբ Վրդ. Վարդանեանի, Հոգշ. Տ. Օհան Արղ. Գապագեանի եւ Տիար Կարպիտ Լիւնդեանի, պաշտօնական այցելութիւն տուաւ Երեսուցէի Կառավարիչ Ն. Վսեմ. Հասան էլ Քէթիպի:

● Գշ. 7 Սեպտ. — Կէսօրէ առաջ, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, հանդերձ Միաբանութեամբ, պաշտօնապէս այցելեց Ծրարչիսկեանց վանքը եւ Հատինաց ու Յունաց Պատրիարքարանները եւ ապա, ընկերակցութեամբ Գերշ. Տ. Հայրիկ եպս. Տ. Հոգշ. Տ. Օհան Արղ. ի եւ Տիար Կ. Լիւնդեանի, այցելեց Անգլիական եւ Ամերիկեան Վսեմ. Հիւպատոսներուն:

● Եշ. 8 Սեպտ. — Կէսօրէ առաջ, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, հանդերձ Միաբանութեամբ, այցելեց Ասորաց, Ղպոց, Հապէշաց եւ Յայն-Կաթողիկոսական վանքերը եւ ապա, ընկերակցութեամբ Գերշ. Տ. Հայրիկ եպս. Տ. Հոգշ. Տ. Յակոբ Վրդ. ի, Հոգշ. Տ. Օհան Արղ. ի եւ Տիար Կ. Լիւնդեանի, այցելեց Վսեմ. Քաղաքապետին:

● Բշ. 19 Սեպտ. — Գերշ. Տ. Հայրիկ եպս. վանական զործերով մեկնեցաւ Իսրայէլ եւ վերադարձաւ երկու օրեր ետք:

● Գշ. 28 Սեպտ. — Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, ընկերակցութեամբ Գերշ. Տ. Հայրիկ եպս. Տ. Հոգշ. Տ. Օհան Արղ. ի, վանական զործերով մեկնեցաւ Իսրայէլ եւ վերադարձաւ երկու օրեր ետք:

գալուստի այցելութիւն տուած էր իրեն, Ն. Վեհափառութիւնը այցելեց, ընկերակցութեամբ Նախագահ Տքթ. Փէրտիկայօյի եւ Պր. Գ. Լ. Էսաեանի, Վարչապետ Պր. Անթնիօ Սլիլէն Սալազարի՝ որուն հետ ունեցաւ կէս ժամուան սիրայիր տեսակցութիւն մը: Այս առթիւ Վեհափառը Վարչապետ Պր. Սալազարի նուիրեց արծաթեայ պնակ մը՝ Ս. Էջմիածնի փորագրուած նկարով զարդարուած:

Նոյն օրը երեկոյան, Հիմնարկութեան կողմէ տրուեցաւ պաշտօնական հացկերոյթ մը ի պատիւ Վեհափառին եւ իր հետեւորդներուն, Լիզպոնի մօտ Քէլուշի Պալատի ճաշարանին մէջ: Ներկայ էին Փորթուկալի Սրտաքին Գործոց Նախարար Տքթ. Մարսելլօ Մաթիաշ, Ն. Վեհափառին կարօնալ-Պատրիարքին ներկայացուցիչ Ն. Սրբազնութիւն Գոռէա տէ Սա, Հանրապետութեան Նախագահութեան Ընդհ. Գարտուղար Տքթ. Լուիշ Փէռէիւա Քուիթիսօ, Սրտաքին Գործոց Նախարարութեան Դիւանապետ Տքթ. Էնրիք Մարթինշ, Հիմնարկութեան Նախագահ Տքթ. Փէրտիկաօ, Վարչութեան անդամներ Պր. Գ. Լ. Էսաեան եւ Փալմէլայի Դուքսը, Հայկ. Բաժնի Տնօրէն Պր. Ռոպէլ Նիւլէնկեան, ինչպէս նաեւ Միջին Արեւելքի եւ Հայկ. Բաժնի պաշտօնէութիւնը:

Կենդանի եւ սիրայիր մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցաւ հացկերոյթը որու ընթացքին Պր. Գ. Լ. Էսաեան ատենախօսութեամբ մը յայտնեց Հիմնարկութեան Կեդր. Վարչութեան անդամներուն եւ անոնց գործակիցներուն երախտագրութիւնը Վեհ. Հայրապետին՝ որ քարեհանգեալ պատասխանել իրեն ուղղուած սրտագին հրաշէրին: Ընդգնց առաջնորդող դերը զոր կատարած է Ս. Էջմիածինը Հայոց հոգեւոր եւ ազգային կեանքին մէջ եւ վեր հանեց բարեղէպ զուգորդութիւնը որ կայ մէկ կողմէ Ասիոյ դուռներուն առջեւ եւ միւս կողմէ Եւրոպայի արեւմտեան ծայրամասին վրայ գտնուող Հայաստանի եւ Փորթուկալի պատմական կոչումին միջեւ, քրիստոնէութեան պաշտպանութեան եւ քաղաքակրթական արժէքներու պահպանումին համար Յետոյ շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր հիւրերուն, որոնք ուզած էին միանալ Հիմնարկութեան Վարչութեան յարգանքի այս տուրքը մատուցանելու համար Հայոց Հայրապետին, շնշտեց մարդասիրական եւ հայասիրական անդուլ ճիգերը Նախագահ Տքթ. Փէրտիկայօյի:

Պատասխանելով Պր. Գ. Լ. Էսաեանի խօսքերուն, Վեհ. Կաթողիկոսը շնորհակալութիւն յայտնեց Դալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Վարչութեան որ փափաքած էր ընդունել այցելութիւնը Սանտիո Հայոց Կաթողիկոսին որ հեռաւոր Էջմիածինէն կը բերէ իր ուղջոյնը եւ իր օրհնութիւնը Փորթուկալեան ազգին եւ Դալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան: Շնշտելով Հայ Առաքելական Աթոռին քաղաքադրեան հնութիւնը եւ քրիստոնէական հատարքին հաստատումը Հայոց մէջ մեր թուականութեան ամենահին շրջաններէն սկսեալ, ժանրացաւ Հայ ժողովուրդին երկրպայքարին վրայ, պահպանելու եւ տարածելու համար քրիստոնէական հատարքը: Յիշեց Հայոց պատմութեան մօայլ շրջանները եւ պատմական զուգակշիռ մը կատարեց Արեւելքի մէջ Վարդանանց պատերազմին եւ նոյն տարին Հոնքոն ընկրկումին միջեւ Արեւմուտքի մէջ: Ողջունելով ներկայ անձնաւորութիւնները, որոնք ընտրանին կը ներկայացնեն Փորթուկալեան մեծ ժողովուրդին, իր ջերմ խնդակցութիւնը յայտնեց տեսնելու անոր գլուխը Պր. Սալազարի նման անձնաւորութիւնի մը՝ որ մէկն է ներկայիս Եւրոպայի ամենէն փայլուն պետական ղեկավարներէն:

Ուղղելով իր խօսքը Հիմնարկութեան Նախագահ Տքթ. Փէրտիկայօյին, Վեհափառը ըսաւ թէ որքան ուրախ է տեսնելով գինքը իբր առաջնորդ այս մեծ հաստատութեան՝ որ կոչուած է Նախախնամական դեր մը կատարելու յօգուտ Հայ ժողովուրդին եւ ամբողջ մարդկութեան:

Հայրապետը վերջացցց իր խօսքը՝ շնորհելով իր մաղթանքներն ու օրհնութիւնը ներկաներուն, Փորթուկալի բարօրութեան եւ Հիմնարկութեան յառաջդիմութեան:

Հացկերոյթը վերջ գտաւ Հայրապետին Տէրունական աղօթքով կէս գիշերուան մօտ: Երկուշաբթի առաւօտ, 13 Սեպտ.ին, Վեհափառը իր հետեւորդներով այցելութիւն տուաւ Հիմնարկութեան, ուր ընդունուեցաւ Նախագահ Տքթ. Փէրտիկայօյի, Պր. Գ. Լ. Էսաեանի, Փալմէլայի Դուքսին եւ Պր. Ռ. Կիւլպէնկեանի կողմէ: Վարչ. Խորհուրդի պահանքի մէջ իրեն ներկայացուեցան Հիմնարկութեան զանազան Սպասարկութեանց պետեր եւ Հայկ. Բաժնի գրադուհիները: Յետոյ, կարճ արարողութեամբ մը՝ որուն պետերը եւ Հայկ. Բաժնի գրադուհիները: Յետոյ, կարճ արարողութեամբ մը՝ որուն ամանակցեցան Տ. Կոմիտաս եպս. Տէր-Ստեփանեան եւ Տ. Նիկիշ Վրդ. Սարգիսեան,

Վեհափառ օրհնեց Հիմնարկութիւնը: Վեհափառ կատարեց նաեւ, մասնակցութեամբ նոյն հոգեւորականներուն, հոգեհանգստեան կարճ եւ յուզիչ պաշտօն մը՝ ի յիշատակ մեր Հիմնադիր ողբացեալ Գալուստ Կիւլպէնկեանի:

Այնուհետեւ Վեհ. Կաթողիկոսը շնորհեց Կեդր. Վարչութեան անդամ Փալմէլայի Դուքսին Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի շքանշանին Ա. Աստիճանը, ի վարձատրութիւն Դուքսին ծառայութիւններուն յօգուտ Հիմնարկութեան:

Յետոյ Վեհափառ առաջնորդուեցաւ Հիմնարկութեան զանազան գրասենեակները ուր իրեն բացատրուեցաւ իւրաքանչիւրին սահմանուած գործունէութիւնը: Վեհափառ առաջնորդուեցաւ նաեւ կատարելու կարճ պտոյտ մը Հիմնարկութեան ընդարձակ փառքին մէջ, ուր պիտի կառուցուին Հիմնարկութեան շէնքը եւ Գալուստ Կիւլպէնկեան Թանգարանը՝ որոնց մագէսները ցոյց տրուեցան Նորին Վեհափառութեան:

Նոյն օրը ցերեկին, Տէր եւ Տիկին Ռոպէն Կիւլպէնկեան հացկերոյթ մը տուին ի պատիւ Վեհ. Կաթողիկոսին եւ իր հետեւորդներուն, իրենց բնակարանին մէջ: Ներկայ էին նաեւ Պր. Գ. Լ. Էսսեան, Օր. Արաքսի Էսսեան եւ Տիկին Լիւսի Քէշիշեան, ինչպէս նաեւ Հիմնարկութեան Հայ պաշտօնէութիւնը:

Հացկերոյթի ընթացքին Վեհ. Հայրապետը խօսք առնելով դրուատեց Պր. Ռոպէն Կիւլպէնկեանի գործունէութիւնը Հիմնարկութեան մէջ, եւ տալով իր օրհնութիւնը եւ կատարելով ջերմ մաղթանքներ Պր. Ռ. Կիւլպէնկեանի եւ իր ընտանիքին բարօրութեան, ի գնահատութիւն Պր. Ռ. Կիւլպէնկեանի շնորհեց Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի շքանշանին Ա. Աստիճանը:

Դարձեալ նոյն օրը յետ միջօրէին, Պր. Գ. Էսսեան եւ Ռ. Կիւլպէնկեան, ինչպէս նաեւ Հիմնարկութեան Հայ պաշտօնէութիւնը այցելութիւն տուին Ն. Վեհափառութեան եւ խօսակցութիւններ ունեցան Սփիւռքահայութիւնը շահագրգռող զանազան հարցերու մասին:

Յաջորդ օրը, երեքշաբթի 13 Սեպտ.ին, ժամը 15.30ին, Ն. Վեհափառութիւնը եւ իր հետեւորդները մեկնեցան Լիզպոնէն դէպի Փարիզ՝ օդային ճամբով:

Օդակայանը ողջերթի եկած էին Արտաքին Գործոց Նախարարի Իւրանապետ Տրթ. Հէնրիք Մարթինշ, Նախագահ Տրթ. Փէրտիկաս, Պր. Գ. Էսսեան, Փալմէլայի Դուքսը, Պր. Ռ. Կիւլպէնկեան, Միջին Արեւելքի եւ Հայկ. Բաժնի պաշտօնէութիւնը, ինչպէս նաեւ Լիզպոնարնակ Հայերը:

Օդակայանի հիւրասրահին մէջ, Ն. Վեհափառութիւնը խօսակցութիւններ ունեցաւ ներկայ անձնաւորութեանց հետ եւ տալով անոնց իր հայրական օրհնութիւնը՝ յայտնեց այն խոր եւ սրտապնդիչ տպաւորութիւնները՝ զորս կրած էր Լիզպոն այցելութեան առթիւ:

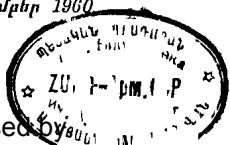
Մեկնումի պահուն, Վեհ. Կաթողիկոսը օրհնութեան եւ շնորհակալութեան հեռագիր մը ուղղեց Վարչապետ Պր. Սալազարին:

Նորին Վեհափառութեան ժամանման նախօրեակին եւ անոր Լիզպոն բնակութեան ընթացքին, ինչպէս նաեւ մեկնումին առթիւ, Մայրաքաղաքիս եւ գաւառներու Փորթուկալեան մամուլը լրատուութեամբ, յօդուածներով եւ լուսանկարներով տեղեկութիւններ հազորգեց Հայ ժողովուրդին, Ս. Էքմիաձնի եւ Վեհ. Կաթողիկոսին մասին, եւ ներկայացուց անոր Լիզպոն բնակութեան գլխաւոր անցքերը: Վեհափառին ժամանումը ցուցադրուեցաւ Փորթուկալի ազգ. Թէլէվիզիոնին կողմէ: Կիրակի իրիկուն, Ռատիոյի ունկնդիրները լսեցին Հայկական պատարագը:

Հայրապետին միկնումի օրը, Վարչապետ Պր. Սալազար իբրեւ նուէր արժաթեայ ափսէ մը ուղարկեց Նորին Վեհափառութեան:

ԳՍԼՈՒՄՏ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Լիզպոն, 17 Սեպտեմբեր 1960



ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովը պատիւ ունի հրաւիրելու Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները ներկայ գտնուել 47րդ Ընդհանուր Ժողովին, որ պիտի գումարուի Շաբաթ օր, 19 Նոյեմբեր 1960, առաւօտեան ժամը 9.30ին, Միութեան Կեդրոնական Գրասենեակին մէջ, 250 Ֆիֆթ Էյրնիւ, Նիւ Եորք, Ն. Ե.:

Եթէ օրինաւոր մեծամասնութիւն մը ներկայ չըլլայ վերոյիշեալ թուականին, այս ծանուցումը պիտի նկատուի իբրեւ երկրորդ հրաւեր Ընդհանուր Ժողովի, որ պիտի գումարուի Շաբաթ և Կիրակի, 3 և 4 Դեկտեմբեր 1960, առաւօտեան ժամը 9.30ին, Հօթել Ռուզվելթի մէջ, Մէտիսըն Էյրնիւ և 45րդ փողոց, Նիւ Եորք, Ն. Ե.:

Բոլոր իրաւասու անդամները որ ներկայ պիտի ըլլան այս ժողովին, օրինական մեծամասնութիւն պիտի կազմեն:

Օ Ր Ա Կ Ա Ր Գ

1. Ընդհանուր Տեղեկագիր 1959 Ցարեշրջանի:
2. Ընդհանուր Հաշուետուութիւն 1959 Ցարեշրջանի:
3. Ընտրութիւն Կեդր. Վարչ. Ժողովի՝ իրենց պաշտօնավարութեան շրջանը աւարած անդամներու հեղ:
4. Առաջարկներ և թիւադուրսիւններ:
5. Ուղեւորներ:

Ի դիմաց Կեդր. Վարչ. Ժողովի
Ասեմադպիր Ասեմադէս
Մ. Մ. ՅՈՎ.ԱՎԵԼԵՆ Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Նիւ Եորք, 25 Ոգոստոս 1960

«ՍԻՈՆ»-ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳԱՐԱՆԸ
ԵՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՅԱԾ ԵՆ ՀԵՏԵԻԵԱԼ,
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

A BRIEF INTRODUCTION TO ARMENIAN CHRISTIAN LITERATURE – Vardapet Karekin Sarkissian (presented by him). London, 1960, pp. 48.
LOANS AT WORK – World Bank. Washington, Int. Bank for Reconstruction and BASIC ENGLISH AND IDIOMS – (In Typed form). [Development].
THE HUMAN COMEDY – W. Saroyan. New York, 1943. Presented by S. Saroyan.
WEBSTER'S NEW COLLEGIATE DICTIONARY. Springfield, 1950. Presented as above.
THE STORY OF RELIGION – Charles Francis Potter. New York, 1929.
FOR THE GRAPE SEASON (A Novel) – Harry Barba (donor). New York, 1960.
SIGNS AND WONDERS IN RABBATH-AMMON – Jerusalem, 1933. The Commercial Press. Presented by I. B. Kavar.
TOWARDS MUTUAL UNDERSTANDING – Georges Fradier. Unesco, 1959.
THE COMMISSION OF THE CHURCHES ON INTERNATIONAL AFFAIRS – 1957.
ARMENIAN FOLK SONGS – Sirvart Poladian (presented by the author). Berkeley & Los Angeles, Univ. of California Press.
CARTA A LOS ESTUDIANTES CHILENOS – Dr. Osvaldo Dorticos Torrado.
LE VERT SOLEIL DE LA VIE (Roman) – Victor Gardon (présenté par lui). Paris, 1959.
CALENDRIER LITURGIQUE DE L'EGLISE ARMENIENNE CATHOLIQUE DE MARSEILLE – Marseille, 1960.

Եզրուարդ Իւթիւնեան կը նուիրէ իր գործերէն հետեւեալները. —

ա) URBANISME SOUTERRAIN – Paris, 1952.

բ) URBANISME ET INDUSTRIE – Bordeaux, 1957.

Տ. Հայկազուն Եպոս. Արրահաման կը նուիրէ. —

ա) ETCHMIADZIN (Album) — V. Haroutunian. 1958.

բ) Վերջ Հայաստանի — Պաշտօնական Արքիւան: Երեան, Հայպետրատ, 1959:

գ) Տեսական Աստուածաբանութիւն — Մաղաքիա Արք. Օրմանեան: Մեքենագրութեամբ, Ազգապատում (Բ. Հատոր, Ա. Գիրք) — Մաղաքիա Արքեպոս. Օրմանեան: Նուէր Տաճատ Սրապեանէ: Պէյրուս, 1960:

Ազգապատում (Բ. Հատոր, Բ. Գիրք) — Մաղաքիա Արքեպոս. Օրմանեան: Նուէր Տաճատ Սրապեանէ: Պէյրուս, 1960:

Յովն. ԽԳ. Պապի Առաջադրած Տիեզերական Ժողովը եւ Եկեղեցիներու Միութեան Հարցը (Բ. Տպագրութ.) — Դերենիկ Եպոս. (Նուիրատու): Պէյրուս, 1960, էջ 79:

Թուրք Միութեան (Դ. Տպագրութ.) — Դերենիկ Եպոս. (Նուիրատու): Պէյրուս, 1960:

Տեք Աւետիք Բանաստեղծ. — Ժ. Ֆէրիտ Գուլըր: Անգլիերէնէ թրգմ. Գ. Իփսհան: Պէյրուս, Նոյի Տպարան — Գէորգ Իփսհան: Պէյրուս, 1960: [1960:

Մայր Յուցակ Զեռարաց Մբոց Յակոբեանց (Ե. Հատոր) — Նորայր Եպոս. Պողոսեան (Նուիրատու): Երուսաղէմ, Տպ. Ս. Յակոբեանց, 1960, էջ ԺԶ + 331:

Ընթաց Ի Գրոց Բարբառ (Ա. Տարի, Ժ. Տպագրութ.) — Եղիշէ Արքեպոս. Դուրեան: Երուսաղէմ, Կրատ. և Նուէր Ս. Յակոբեանց Տպարանի, 1960, էջ 100:

Աւետարանագրութիւն (Ամերիկա և Ուկրաինա) — Պ. Լէփեհան և Մ. Յովսէփեան (Նուիրատուներ): Մեքենագրութեամբ Երուսաղէմ, 1960:

Խինյ ու Ժակիս — Կարօ Դէորգեան (Նուիրատու): Պէյրուս, 1960, էջ 512:

Մեղաւորութիւն (Եթէ Պատմութեամբ) — Սեդա (Նուիրատու): Պէյրուս, 1960, էջ 166:

Թղթակցութիւն Ե. Ս. Ս. Տ. Տ. Զարեհ Ա. Կրդ. Ի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ եւ Հ. Բ. Ը. Մ. Ի — Նուէր Տ. Խոսրով Արք. Էմիրգէհանէ: Անթիլիաս, Տպ. Կաթղ. Կիլիկիոյ, 1959:

Յուսամասեան Հ. Ս. Ը. Մ. Ի (1918-1958) — Աշխատասիրեց Ներսէս Արք. Բախտիկեան: Անթիլիաս, Տպ. Կաթղ. Կիլիկիոյ, 1960:

Կեանքի Սեւ Էջը — Աշիւ Տէր Դուրգէհան: Մատենաշար Ապրիլեան Եղեռնի թիւ 2: Նուէր Տ. Ներսէս Վրդ. Բախտիկեանէ: Անթիլիաս, Տպ. Կաթղ. Կիլիկիոյ, 1960:

Իմ Գողգորթան — Երանտէր Ա. Սիմոնեան: Մատենաշար Ապրիլեան Եղեռնի թիւ 3: Նուէր ըստ նախորդին: Անթիլիաս, Տպ. Կաթղ. Կիլիկիոյ, 1960:

Պատանի Կեանքի Մը Պատմութիւնը — Բուզանդ Ժանպաղեան: Մատենաշար Ապրիլեան Եղեռնի թիւ 4: Նուէր ըստ նախորդին: Անթիլիաս, Տպ. Կաթղ. Կիլիկիոյ, 1960:

Շաւ Սովորական Մարդիկ — Սերոբ Երէջեան (Նուիրատու): Պէյրուս, 1960, էջ 96:

Գան եւ Սեւ — Բ. Հայոց: Թրգմ. Հ. Մ. Պատուրեան: Պէյրուս, Տպ. Կ. Տօնիկեան (Նուիրատու): 1960: [1960, էջ 200:

Ճերմակ Վարսեմիկ — Վազգէն Շուշանեան: Հրատ. և Նուէր Կ. Տօնիկեանի: Պէյրուս, Էջեր Ուղեւորի Մը Օրագրէն — Դր. Զօհրապ: Հրատ. և Նուէր ըստ նախորդին: Պէյրուս, Գրիգոր Զօհրապ — Ստ. Շահպաղ (Նուիրատու): Աղեքսանդրիա, 1959: [1960:

Նիդապական Ազգութեան Նոր Օրհնէր եւ Իր Մեկնաբանութիւնը — Հեղինակ և Նուիրատու ըստ նախորդին: Աղեքսանդրիա, 1959:

Օրացոյց — 1961: Ս. Էջմիածին:

Օրացոյց (1960) Ս. Փրկչի Հիւանդանոցի — Իսթանպուլ:

Օրացոյց (1960) — Հրատ. և Նուէր Հայ Կոյրերու և Համերու Հաստատութ., Պէյրուս:

Տօնացոյց 1959 եւ 1960 Տարիներու — Վիեննայի Միջմիջաբան Տպարանի:

Երջանիկ Տարեգիրք (31րդ Տարի, 1960) — Բագարատ Թեան (Նուիրատու): Իսթանպուլ: Ժողովրդական Տարեգիրք (ԺԵ. Տարի, 1955) — Սահակ Միջմիջաբան (Նւրտ.): Կալկաթա:

Պայքար Տարեգիրք — 1960: Նուէր «Պայքար»էն, Պոսթըն:

Արձանագիր — Բ. Թօփալեան (Նուիրատու): Փարիզ, 1960, էջ 48:

Աղբերակ (Ինքնագիր Բանաստեղծութիւններ և մի քանի Թարգմանութիւններ) — Պաշիկ Մարկոսեան (Նուիրատու): Նիւ Եորք, 1960, էջ 62:

(Շարունակիկ)